

Przedsiębiorcza Uczelnia

Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP w Warszawie

**WYŻSZA SZKOŁA PEDAGOGICZNA
TOWARZYSTWA WIEDZY Powszechnej
WYDZIAŁ NAUK SPOŁECZNYCH W WARSZAWIE**

Kierunek: Politologia

Specjalność: Metody i techniki aktywnej polityki integracyjnej

KATARZYNA JERZAK

TEMAT PRACY

**Reintegracja zawodowa osób warunkowo przedterminowo zwolnionych
z jednostek penitencjarnych i oddanych pod dozór kuratora sądowego
w roku 2009 (na przykładzie powiatu mińskiego).**

*Praca dyplomowa
napisana pod kierunkiem
prof. dr hab. Andrzeja Rejznera*

Warszawa 2010

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

1. Wstęp

2. Wybrane zagadnienia dotyczące kurateli sądowej i warunkowego przedterminowego zwolnienia.

2.1. Instytucja kuratora sądowego.

2.2. Obowiązki i uprawnienia kuratorów sądowych.

2.3. Podstawy prawne warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności.

2.4. Obowiązki okresu próby.

2.5. Podstawy prawne dozoru nad skazanym warunkowo przedterminowo zwolnionym z jednostki penitencjarnej.

2.6. Wybrane zagadnienia i terminy dotyczące metodyki sprawowania dozoru kuratorskiego.

3. Problemy związane z bezrobociem i poszukiwaniem pracy u osób opuszczających jednostki penitencjarne.

3.1. Zatrudnienie skazanych w jednostkach penitencjarnych.

3.2. Wykształcenie i umiejętności zawodowe skazanych.

3.3. Sytuacja rodzinna i mieszkaniowa skazanych.

3.4. Umiejętności społeczne i uzależnienia.

3.5. Zapis o karalności.

4. Część badawcza.

4.1. Problematyka badawcza, cel i metodyka badań.

4.2. Charakterystyka powiatu mińskiego.

4.3 Funkcjonowanie badanych podczas odbywania kary pozbawienia wolności.

4.3.1. Typy jednostek penitencjarnych.

4.3.2. Oddziaływania penitencjarne wobec badanych w zależności od systemu odbywania kary.

4.3.3. Zadania dotyczące pracy.

4.3.4. Zadania dotyczące nauki.

4.3.5. Zadania związane z leczeniem odwykowym i udziałem w programach profilaktycznych.

4.4. Charakterystyka społeczno – demograficzna badanej grupy.

4.4.1. Wiek.

4.4.2. Stan cywilny i sytuacja rodzinna.

4.4.3. Wykształcenie.

- 4.4.4. Sytuacja mieszkaniowa i materialna.
- 4.4.5. Sytuacja zawodowa.
- 4.4.6. Stosunek badanych do uzależnień i ich stan zdrowia.
- 4.4.7. Dotychczasowa karalność.
- 4.5. Dozór.
 - 4.5.1. Długość i warunki okresu próby.
 - 4.5.1. Pomoc postpenitencjarna i instytucjonalna.
 - 4.5.3. Wyniki badania ankietowego.

5. Podsumowanie i wnioski.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Kwestionariusz ankiety.

1. Wstęp.

Praca dla współczesnego człowieka jest nie tylko źródłem zarobkowania ale także rodzajem instytucji wyznaczającej miejsce człowieka w społeczeństwie. Jej utrata i długotrwały brak wywołują niezwykle negatywne skutki w życiu jednostek jak i całych grup społecznych, powodując niejednokrotnie marginalizację osób dotkniętych bezrobociem. Wykonywanie pracy ma dla człowieka istotne znaczenie psychologiczne z wielu powodów: zaspokaja potrzebę osiągnięć, zwiększa poczucie własnej wartości, sprawczości, ćwiczy zdolności jednostki, pobudza zainteresowania, stawia wymagania, których spełnienie podtrzymuje zdrowie psychiczne jednostki. Sytuacja utraty pracy, zdaniem prof. Augustyna Bańki, „jest równoznaczna ze świadomością utraty praw i obowiązków”.

Bezrobocie przedstawiane jest współcześnie jako jedna z przyczyn niedostosowania społecznego, jeden z czynników wpływających na powstawanie problemów społecznych i zjawisk patologii społecznej. Problem bezrobocia szczególnie mocno widoczny jest wśród grupy osób opuszczających jednostki penitencjarne. Kwestie braku pracy wśród skazanych i byłych więźniów od lat stanowią poważny problem społeczny. Zgodnie z art. 49 pkt 1, 2 i 4 Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy skazany jest osobą będącą w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Jako główną przyczynę utrudniającą osobom skazanym znalezienie pracy należy wskazać kompleksowość ich problemów. Skazany jest zawsze obciążony zapisem o karalności, a także w wielu przypadkach nie ma wykształcenia ani przygotowania zawodowego. Niejednokrotnie ma kłopoty rodzinne, pozostaje w konflikcie z najbliższymi, nie ma dokąd wracać, jest obciążony nałogami lub łatwo im ulega. Wszystko to powoduje, że myśl o możliwości znalezienia stałej pracy z trudnością pojawia się w głowie byłego więźnia.

Każda forma wsparcia byłych więźniów w poszukiwaniu i podejmowaniu zatrudnienia jest niewątpliwie ważnym elementem procesu ich resocjalizacji. Stąd też wysiłki wszelkich instytucji pomocowych jak i osób sprawujących dozór nad skazanymi powinny koncentrować się na udzielaniu pomocy i informacji skazanym o możliwościach podjęcia zatrudnienia, podnoszenia kwalifikacji zawodowych, formach poszukiwania pracy i doradztwie zawodowym.

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie sytuacji osób skazanych na rynku pracy a w szczególności osób warunkowo przedterminowo zwolnionych z jednostek penitencjarnych i oddanych pod dozór kuratora sądowego. Dodatkowo celem tej pracy jest określenie roli instytucji kuratora sądowego w procesie reintegracji zawodowej skazanych.

2. Wybrane zagadnienia dotyczące kurateli sądowej i warunkowego przedterminowego zwolnienia.

2.1 Instytucja kuratora sądowego.

Kwestie dotyczące zawodowej i społecznej kurateli sądowej reguluje Ustawa o kuratorach sądowych z 27 lipca 2001 r. Przepisy ogólne tej ustawy mówią, iż kuratorzy sądowi realizują kreślone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo – resocjalizującym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu. Powołany powyżej akt prawny rozróżnia dwie grupy kuratorów: zawodowych i społecznych, tych którzy realizują orzeczenia w sprawach karnych – kuratorzy dla dorosłych – i tych zajmujących się orzeczeniami w sprawach rodzinnych i nieletnich – kuratorzy rodzinni. Ich praca odbywa się w środowisku swoich podopiecznych oraz na terenie zamkniętych zakładów i placówek pobytu osób pozostających pod kuratelą.

Kuratorem sądowym może być ten, kto spełniająca wymogi określone w art. 5 ust. 1 Ustawy o kuratorach sądowych tj.

- 1) posiada obywatelstwo polskie i korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich,
- 2) jest nieskazitelnego charakteru,
- 3) jest zdolny ze względu na stan zdrowia do pełnienia obowiązków kuratora zawodowego,
- 4) ukończył wyższe studia magisterskie z zakresu nauk pedagogiczno-psychologicznych, socjologicznych lub prawnych albo inne wyższe studia magisterskie i studia podyplomowe z zakresu nauk pedagogiczno-psychologicznych, socjologicznych lub prawnych,
- 5) odbył aplikację kuratorską,
- 6) zdał egzamin kuratorski.

Kuratorem społecznym może zostać ten, kto spełnia wymogi określone art. 84 ust. 1 Ustawy o kuratorach sądowych tj.

- 1) odpowiada warunkom określonym w art. 5 ust. 1 pkt 1-3 Ustawy o kuratorach sądowych,
- 2) posiada co najmniej wykształcenie średnie i doświadczenie w prowadzeniu działalności resocjalizacyjnej, opiekuńczej lub wychowawczej,
- 3) złożył informację z Krajowego Rejestru Karnego, która jego dotyczy.

Kurator zawodowy wykonuje swoje obowiązki w terenie prowadząc wywiady i sprawując nadzory oraz pełni dyżury w sądzie. W przypadku kuratora społecznego ilość

zadań ustalona jest przez kierownika zespołu w porozumieniu z wyznaczonym kuratorem zawodowym.

2.2. Obowiązki i uprawnienia kuratorów sądowych.

Zgodnie z art. 10. Ustawy o kuratorach sądowych każdy kurator zawodowy jest obowiązany stale podnosić kwalifikacje zawodowe, w tym uczestniczyć w szkoleniach i innych formach doskonalenia zawodowego, których organizację określa odrębna ustawa. Nadto art. 11 powołanej Ustawy nakłada na kuratora następujące obowiązki:

- 1) występowania w uzasadnionych wypadkach z wnioskiem o zmianę lub uchylenie orzeczonego środka;
- 2) przeprowadzania na zlecenie sądu lub sędziego wywiadów środowiskowych;
- 3) współpracy z właściwym samorządem i organizacjami społecznymi, które statutowo zajmują się opieką, wychowaniem, resocjalizacją, leczeniem i świadczeniem pomocy społecznej w środowisku otwartym;
- 4) organizacji i kontroli pracy podległych kuratorów społecznych oraz innych osób, uprawnionych do wykonywania dozorów lub nadzorów;
- 5) sygnalizowania sądowi przyczyn przewlekłości postępowania wykonawczego lub innych uchybień w działalności pozasądowych podmiotów wykonujących orzeczone środki.

Mówiąc o obowiązkach i zadaniach kuratora nie można nie wspomnieć o jego uprawnieniach. Art. 9 Ustawy o kuratorach sądowych stanowi, iż wykonując swoje obowiązki służbowe kurator zawodowy ma prawo do:

- 1) odwiedzania w godzinach od 7⁰⁰ do 22⁰⁰ osób objętych postępowaniem w miejscu ich zamieszkania lub pobytu, a także w zakładach zamkniętych;
- 2) żądania okazania przez osobę objętą postępowaniem dokumentu pozwalającego na stwierdzenie jej tożsamości;
- 3) żądania niezbędnych wyjaśnień i informacji od podopiecznych objętych dozorem, nadzorem lub inną formą kontroli zleconej przez sąd;
- 4) przeglądania akt sądowych i sporządzania z nich odpisów w związku z wykonywaniem czynności służbowych oraz dostępu do dokumentacji dotyczącej podopiecznego i innych osób objętych postępowaniem;
- 5) żądania od Policji oraz innych organów lub instytucji państwowych, organów samorządu terytorialnego, stowarzyszeń i organizacji społecznych w zakresie ich działania, a także od osób fizycznych pomocy w wykonywaniu czynności służbowych.

Zgodnie z art. 87 ust. 3 Ustawy o kuratorach sądowych powołane powyżej uprawnienia przysługują także kuratorowi społecznemu w związku z wykonywaniem czynności zleconych mu przez sąd lub kuratora zawodowego.

2.3. Podstawy prawne warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności.

Zgodnie z obowiązującym kodeksem karnym na podstawie art. 77 § 1 kk skazanego na karę pozbawienia wolności sąd może warunkowo zwolnić z odbycia reszty kary tylko wówczas, gdy jego postawa, właściwości i warunki osobiste, sposób życia przed popełnieniem przestępstwa, okoliczności jego popełnienia oraz zachowanie po popełnieniu przestępstwa i w czasie odbywania kary uzasadniają przekonanie, iż skazany po zwolnieniu będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa. Art. 78 § 1 k.k. mówi, iż skazanego można warunkowo zwolnić po odbyciu przez niego co najmniej połowy kary, jednak nie wcześniej niż po 6 miesiącach. Paragraf drugi tegoż artykułu precyzuje dodatkowo, że skazanego określonego w art. 64 § 1 kk (jeżeli sprawca skazany za przestępstwo umyślne na karę pozbawienia wolności popełnia w ciągu 5 lat po odbyciu co najmniej 6 miesięcy kary umyślne przestępstwo podobne do przestępstwa, za które był już skazany) można warunkowo zwolnić po odbyciu dwóch trzecich kary, natomiast określonego w art. 64 § 2 (jeżeli sprawca uprzednio skazany w warunkach określonych w § 1, który odbył łącznie co najmniej rok kary pozbawienia wolności i w ciągu 5 lat po odbyciu w całości lub części ostatniej kary popełnia ponownie umyślne przestępstwo przeciwko życiu lub zdrowiu, przestępstwo zgwałcenia, rozboju, kradzieży z włamaniem lub inne przestępstwo przeciwko mieniu popełnione z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia) po odbyciu trzech czwartych kary oraz, że warunkowe zwolnienie nie może nastąpić wcześniej niż po roku. Ponadto w paragrafie 3 czytamy, iż skazanego na karę 25 lat pozbawienia wolności można warunkowo zwolnić po odbyciu 15 lat kary, natomiast skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności po odbyciu 25 lat kary.

W każdym z opisanych wyżej przypadków zgodnie z art. 161. § 1 kkw o warunkowym zwolnieniu orzeka sąd penitencjarny. Nadmienić należy, iż wniosek o warunkowe zwolnienie poza skazanym lub jego obrońcą może złożyć również dyrektor zakładu karnego lub sądowy kurator zawodowy.

2.4 Obowiązki okresu próby.

Sąd penitencjarny orzekając warunkowe przedterminowe zwolnienie skazanego z zakładu karnego może nałożyć na niego obowiązki określone w art. 72 § 1 kk do których należą:

- 1) informowanie sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby;
- 2) przeproszenie pokrzywdzonego;
- 3) wykonywanie ciężącego na nim obowiązku łożenia na utrzymanie innej osoby;
- 4) wykonywanie pracy zarobkowej, pobieranie nauki lub przygotowania się do zawodu;
- 5) powstrzymanie się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających;
- 6) poddanie się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu, albo oddziaływaniom terapeutycznym lub uczestnictwu w programach korekcyjno-edukacyjnych;
- 7) powstrzymanie się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach;
- 7a) powstrzymywanie się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób;
- 7b) opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym;
- 8) inne stosowne postępowanie w okresie próby, jeżeli może to zapobiec popełnieniu ponownie przestępstwa.

Katalog obowiązków, które mogą być nakładane na skazanego nie został zamknięty, skoro powołany powyżej art. 72 § 1 pkt 8 kk zezwala na nałożenie obowiązku „innego stosownego postępowania w okresie próby”. Ustawodawca dał więc sądowi bardzo dużą władzę w kształtowaniu okresu próby. Sąd na wniosek kuratora może zmienić w czasie trwania próby nałożone na sprawcę obowiązki – poszerzając lub zawężając ich zakres, znosząc jedne lub dodając inne, stosownie do potrzeb związanych z oddziaływaniem resocjalizacyjnym i wychowawczym na sprawcę. Należy jednak pamiętać, że na etapie postępowania wykonawczego, jedynie sąd penitencjarny, wydając orzeczenie w przypadku warunkowego zwolnienia z odbycia reszty kary, może na skazanego nałożyć wszystkie obowiązki wymienione w art. 72 § 1 pkt. 1-8 kk. Sporadyczną sytuacją jest, kiedy sąd orzekający warunkowe przedterminowe zwolnienie nie nakłada na skazanego żadnych obowiązków. Zgodnie z art. 163 § 2 kkw jedynie sąd penitencjarny może, w granicach przewidzianych w art. 80 § 1 i 2 kk, zmienić okres próby. Sąd może również w okresie próby ustanawiać, rozszerzać lub zmieniać obowiązki wymienione w art. 72 § 1 k.k. albo od wykonania nałożonych obowiązków zwolnić, jak również oddać skazanego pod dozór lub od dozoru zwolnić.

2.5. Podstawy prawne dozoru nad skazanym warunkowo przedterminowo zwolnionym z jednostki penitencjarnej.

Dozór kuratora sądowego zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami orzekany jest w kilku przypadkach, między innymi przy: warunkowym zawieszeniu kary pozbawienia wolności, warunkowym umorzeniu postępowania karnego, karze ograniczenia wolności, warunkowym przedterminowym zwolnieniu z reszty kary pozbawienia wolności, na wniosek skazanego. W obowiązującym porządku prawnym instytucję dozoru kuratora sądowego nad warunkowo przedterminowo zwolnionym skonkretyzowano na gruncie kodeksu karnego wykonawczego w art. 159 kkw. Skazany oddany pod dozór kuratora sądowego ma obowiązek bezzwłocznego (najpóźniej w ciągu 7 dni od otrzymania wiadomości o oddaniu go pod dozór) zgłoszenia się do kuratora sądowego (art. 169 § 2 kkw). W czasie okresu próby jest on zobowiązany stawiać się na wezwania sądu lub kuratora sądowego, udzielać wyjaśnień co do przebiegu dozoru, umożliwić wejście do mieszkania, informować kuratora o zmianie miejsca zatrudnienia, zamieszkania i pobytu (art. 169 § 3 kkw).

Kodeks karny wykonawczy przypisuje pierwszoplanową rolę w toku wykonywania dozoru kuratorowi sądowemu (zawodowemu i społecznemu – art. 171 § 1 kkw). Jego zadaniem, jak również pozostałych podmiotów wykonujących dozór, jest pomoc w społecznej readaptacji skazanego, wychowawcze oddziaływanie i zapobieganie powrotowi do przestępstwa (art. 171 § 2 kkw). Dla powodzenia realizacji ustawowych zadań instytucji dozoru ważny jest ścisły, częsty i osobisty kontakt skazanego z kuratorem. Jednocześnie kurator, pełniący funkcję „ogniwa pośredniego” na linii skazany – sąd, zobowiązany jest do informowania sądu o przebiegu okresu próby skazanego. W celu prawidłowego wykonywania swoich funkcji kurator otrzymał szereg kompetencji i obowiązków zawartych w art. 173 § 2 kkw i art. 174 kkw. Zgodnie z art. 173 § 2 kkw do zakresu działania sądowego kuratora zawodowego należy w szczególności:

- 1) kontrolowanie zachowania skazanego w okresie próby;
- 2) składanie wniosków o zmianę okresu próby w sprawach dotyczących wykonywania postanowienia o warunkowym zwolnieniu;
- 3) składanie wniosków o ustanowienie, rozszerzenie lub zmianę obowiązków w okresie próby, o zwolnienie od wykonania tych obowiązków albo o oddanie pod dozór lub zwolnienie od dozoru;

- 4) składanie wniosków o odroczenie lub o przerwę wykonania kary lub o odwołanie odroczenia lub przerwy wykonania kary;
- 5) składanie wniosków o warunkowe zwolnienie i o odwołanie warunkowego zwolnienia;
- 6) składanie wniosków o zarządzenie wykonania kary, której wykonanie warunkowo zawieszono, oraz o wykonanie kary zastępczej;
- 7) składanie wniosków o wszczęcie postępowań dotyczących wykonania kary ograniczenia wolności;
- 8) udzielanie pomocy z funduszu pomocy postpenitencjarnej;
- 9) branie udziału w posiedzeniach sądu w przedmiocie wykonywania środków karnych związanych z poddaniem sprawcy próbie, jeżeli sprawca oddany był pod dozór lub w sprawach wszczętych na wniosek kuratora;
- 10) podejmowanie czynności mających na celu przygotowanie skazanego do zwolnienia z zakładu karnego.

Z kolei Art. 174 kkw mówi, iż do zakresu działania sądowego kuratora społecznego należy w szczególności:

- 1) odwiedzanie osób, których dotyczy postępowanie, w miejscu ich zamieszkania lub pobytu, w tym również w zakładach karnych, oraz kontaktowanie się z ich rodziną;
- 2) żądanie niezbędnych informacji i wyjaśnień od osób znajdujących się w okresie próby objętych dozorem lub tych, na które nałożono obowiązki;
- 3) współdziałanie z właściwymi stowarzyszeniami, organizacjami i instytucjami w zakresie poprawy warunków bytowych i zdrowotnych, zatrudnienia i szkolenia osób, których dotyczy postępowanie wykonawcze;
- 4) współdziałanie z administracją zakładów karnych w zakresie odpowiedniego przygotowania skazanych do zwolnienia;
- 5) przeglądanie akt sądowych i sporządzanie z nich odpisów w związku z wykonywaniem czynności zleconych przez sąd;
- 6) przeprowadzanie wywiadów środowiskowych i zbieranie niezbędnych informacji od organów administracji rządowej, samorządu terytorialnego, zakładów pracy, stowarzyszeń, organizacji i instytucji;
- 7) podejmowanie innych czynności niezbędnych dla prawidłowego wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających;
- 8) udzielanie skazanym innej stosownej pomocy.

2.6. Wybrane zagadnienia i terminy dotyczące metodyki sprawowania dozoru kuratorskiego.

Dozór kuratora sądowego, jako instytucja prawa karnego, realizowany jest środkami prawnymi, w ramach określonego orzeczeniem sądu okresu oraz metodami wychowawczymi. Środki prawne, to głównie zobowiązania nakładane na dozorowanego przez sąd oraz obowiązki wynikające z istoty dozoru i zawierające elementy wychowawcze, zmierzające do ukształtowania u dozorowanego prospołecznej postawy moralnej (J. Śpiewak, 2000, s.6). Zgodnie z art. 1. Ustawy o kuratorach sądowych, kuratorzy realizują określone przez prawo zdania o charakterze wychowawczo - resocjalizacyjnym, diagnostycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu. Także art. 171 § 1. kkw wskazuje sposób sprawowania dozoru i cele jego realizacji, są to: pomoc w społecznej readaptacji, kontrola ścisłego wykonywania przez skazanego nałożonych na niego obowiązków i poleceń, co ma na celu wychowawcze oddziaływanie i zapobieganie powrotowi do przestępstwa. Kuratorzy sądowi sprawujący dozór, posługują się więc metodami stosowanymi w procesie wychowywania i resocjalizacji. Aby oddziaływania resocjalizacyjne były skuteczne, muszą być one odpowiednio dostosowane do właściwości psychicznych podopiecznego. W literaturze przedmiotu zwraca się szczególną uwagę, na zagadnienia takie jak: osobnicze zróżnicowanie "podatności na resocjalizację", dostosowanie metod oddziaływań resocjalizacyjnych do cech osobowości przestępcy, rzetelna diagnoza właściwości osobowościowych podopiecznego (K. Pospiszyl, 1990, s. 145). W kuratorskich oddziaływaniach wychowawczych ukształtowały się pewne procedury postępowania - systemy czy też modele kurateli sądowej, różnicujące funkcjonowanie i efektywność dozorów. Opisywane są między innymi: model dysfunkcyjny, niefunkcyjny (kontrolny) i resocjalizacyjny (G. Olszewska - Baka, 1989, s. 138 - 143), a także, uważany przez C. Czapówa za optymalny - kontroli i opieki aktywizującej (L. Pytka, 2000, s. 174 - 175). Wskazane powyżej modele stosowane są w właśnie w pracy kuratorów z dorosłymi dozorowanymi. Dozór kuratora, wedle europejskich i międzynarodowych rekomendacji realizowany powinien być przede wszystkim metodą zindywidualizowaną (case work). Termin case work wprowadzony do literatury przedmiotu przez M. Richmond, stosowany w pracy wychowawczej w Polsce już w okresie międzywojennym przez Helenę Radlińską, oznacza pracę z indywidualnym przypadkiem. Jest to praca na rzecz jednostki i jej rodziny. Zebranie informacji na temat jednostki i analiza jej sytuacji życiowej (case study) - jest najważniejszym zadaniem poprzedzającym bezpośrednio pracę z przypadkiem (D. Lalak,

1995). Charakterystyczną cechą tego systemu jest tworzenie wokół podopiecznego odpowiedniej sytuacji, zachęcającej do podejmowania przez niego określonego typu aktywności oraz tworzenia zależności o charakterze wewnętrznym. Kurator jest tu osobą jedynie wspierającą, uwzględniającą fakt o prawie dozorowanego do samostanowienia o sobie. Bardzo ważne w procesie resocjalizacji opartym o tę metodę, są akceptacja jednostki i wiara w jej zdolności do korzystnego rozwoju, należy więc pomóc podopiecznemu odkryć i wydobyć to co w nim wartościowe, uruchomić jego własny potencjał współdziałając z siłami środowiska. Podopieczny, aby móc się otworzyć przed kuratorem, i nawiązać z nim bliskie relacje emocjonalne, tak ważne w toku często wieloletniej współpracy, musi czuć z jego strony życzliwość i mieć poczucie respektowania swojej osoby (C. Czapów, 1963). Jak pisze J. Murdecka, we współczesnej pedagogice coraz większego znaczenia nabiera rozpatrywanie wychowania jako procesu interpersonalnego zachodzącego między wychowawcą a wychowankiem. Istotne znaczenie dla procesów interakcji ma sprzężenie zwrotne między partnerami, które powoduje, iż przystosowują się oni wzajemnie do siebie. Równie ważna w tym procesie jest komunikacja, która często ulega zakłóceniom, głównie dlatego, jak uważa wielu psychologów, że jej uczestnicy mają tendencję do wzajemnego oceniania się (J. Murdecka, 1997, s. 13 - 14). Istotnym elementem pracy z indywidualnym przypadkiem jest też opracowanie planu tej pracy, a potem jego realizacja przy współudziale dozorowanego w całym procesie (sprzyjać temu może zawarcie kontraktu między podopiecznym a kuratorem) (patrz: Z. Ostrihanska, A. Greczuszkin, 2000). Wynikiem tejże pracy powinna być zmiana postawy podopiecznego zgodnie z oczekiwaniami społecznymi.

Profesor A. Bałdynowicz postępowanie kuratora sądowego w trakcie oddziaływań wychowawczych dzieli się na cztery fazy (por. A. Bałdynowicz 2002, s. 275):

A. Faza otwierająca proces resocjalizacji.

W fazie tej następuje uświadomienie przez kuratora osobie poddanej probacji realności celów i skuteczności wspólnie podejmowanych działań. W tej fazie powinno nastąpić podniesienie stopnia motywacji dozorowanego, aby chciał on aktywnie uczestniczyć w rozwiązywaniu własnych problemów życiowych, rzutujących na sferę jego postaw. Dozorowanemu należy zaszczylić świadomość, iż oczekuje się od niego porzucenia postępowania niezgodnego z normami społecznymi i uznania społecznej hierarchii wartości. Współuczestnictwo podopiecznego w podejmowanych działaniach wychowawczych wzmacnia jego motywację do zmiany swego zachowania i postępowania. Bezpośrednia

rozmowa - wywiad (który w miarę potrzeby może być uzupełniony diagnozą specjalistyczną) przeprowadzony ze skazanym a także jego rodziną pozwala wnikliwie rozpoznać problemy utrudniające mu adaptację społeczną oraz jego potrzeby. Braki w zaspokajaniu potrzeb powodują bowiem zaburzenia w ocenie siebie, własnego postępowania i otoczenia. Kurator sądowy musi mieć więc świadomość, że dopiero zaspokojenie potrzeb pierwszego rzędu - biologicznych, pozwala na realizację potrzeb wyższego rzędu - psychologicznych i społecznych (zgodnie z piramidą potrzeb Abrahama Masłowa). Jeśli więc dozorowany jest osobą bezrobotną, borykającą się z problemami finansowymi (ma niezaspokojoną potrzebę bezpieczeństwa), na dalszy plan zostaną u niego odsunięte potrzeby poznawcze czy samorealizacji (trudno więc będzie go zachęcić do pracy nad zmianą własnego zachowania czy do samorozwoju) (M. Konopczyński, 1996, s. 48).

B. Faza badania możliwości wykorzystania potrzeb wychowawczych skazanego w procesie resocjalizacji.

Potrzeby skazanego, mogą być rozpoznane przez kuratora tylko w sytuacji, gdy pomiędzy nimi nawiąże się więź, a kurator będzie spostrzegany przez podopiecznego jako osoba kompetentna, zdolna do udzielenia mu pomocy. W celu nawiązanie bliskich relacji z podopiecznym, należy stworzyć mu możliwości osiągnięcia sukcesów, w tych dziedzinach, w których może on zaprezentować swe zalety (można zatem odwołać się do jego zainteresowań, umiejętności, zdolności). Kolejne trudności w realizacji celów i zadań wychowawczych winny być stopniowane, aby skazany nie zniechęcił się nieudanymi próbami (L. Pytka, 2000). W omawianej fazie bardzo ważne jest więc uwzględnienie przez kuratora pozytywnych cech jednostki i jej możliwości rozwojowych, a także uświadomienie podopiecznemu możliwości zaspokojenia jego potrzeb, co stanowi istotny czynnik motywujący (A. Bałandynowicz, 2002, s. 277).

C. Faza pracy nad rozwiązaniem problemów utrudniających dozorowanemu poprawne funkcjonowanie w społeczeństwie.

Praca nad rozwiązaniem problemów utrudniających dozorowanemu poprawne funkcjonowanie w społeczeństwie ma na celu konkretyzację powodów, dla których jest on zaburzony w rozwoju społecznym, umożliwia też wybór tych problemów, które są najważniejsze do rozwiązania w pierwszej kolejności. W toku współpracy, podopieczny może w różne (często nieadekwatne do sytuacji) sposoby reagować na skonkretyzowane wcześniej

problemy. Zdarza się na przykład, że stosuje różne mechanizmy obronne, na przykład agresję, dzieje się tak wtedy, gdy kuratelny dąży do wykorzystania udzielonej mu pomocy dla zabezpieczenia własnych potrzeb, ale jednocześnie próbuje uniknąć realizacji stawianych wobec niego wymagań czy obowiązków. Często zdarza się także, że stosując inny mechanizm, zaprzecza istnieniu problemów, nie przyjmując w ogóle do wiadomości, że występują jakiegokolwiek trudności związane z przystosowaniem go do warunków wolnościowych, lub też, gdy zaprzecza, iż jest uzależniony od środków odurzających (A. Bałandynowicz, 2000, s. 278). W omawianej fazie oddziaływań, kurator i podopieczny wspólnie ustalają ważność i kolejność rozwiązywania problemów, powoduje to większe zaangażowanie podopiecznego i wyklucza lub minimalizuje niebezpieczeństwo przekształcenia się pomocy świadczonej przez kuratora w formę polegającą na wyręczaniu go, a także utrwalanie się wyuczonej bezradności. Jeśli jednostce uda się opanować umiejętność dokonywania wyborów zgodnych z oczekiwaniami społecznymi, powinno jednocześnie zmniejszać się intensywność zewnętrznej kontroli wychowawczej, a zwiększać swobodę działania w wybranych płaszczyznach. Wyższy poziom autonomii wychowanek sprzyja bowiem kształtowaniu się w nim mechanizmów kontroli wewnętrznej, czyli sumienia (L. Pytka 2000, s 62).

D. Faza zakończenia oddziaływania wychowawczego.

Mimo tego, że okres trwania próby jest z góry określony orzeczeniem sądu, w praktyce zdarza się, że dozór a za razem proces resocjalizacji zostaje przerwany wcześniej przez jedną ze stron. Nie zawsze też wyniki społecznej readaptacji są pozytywne. Gdy motywacja podopiecznego do pozytywnego odbycia próby słabnie, może to oznaczać, że jego sytuacja życiowa nie ulega poprawie, a niepowodzenia w osiągnięciu zamierzonych celów zniechęcają go do przestrzegania rygorów i dążenia do zmiany. Jeśli kontrolne działania kuratora zdominują oferowane przez niego wsparcie i pomoc, osoba dozorowana z reguły będzie dążyła do uchylania się spod kontroli kuratora. Obserwując taką sytuację, lub też sytuację odwrotną - gdy podopieczny nie potrafi uniezależnić się od pomocy kuratora, trzeba zastanowić się nad przyczynami takiego stanu rzeczy, powinno też nastąpić zweryfikowanie diagnozy, wyznaczenie nowych celów działania i zmiana procedury oddziaływań wychowawczych. "Akt zakończenia wdrażania skazanego do wolności powinien przybrać formę podsumowania przebiegu procesu jego readaptacji jako konsolidację całego doświadczenia wyniesionego z okresu próby" (A. Bałandynowicz, 2002).

3. Problemy związane z bezrobociem i poszukiwaniem pracy u osób opuszczających jednostki penitencjarne.

Niepodejmowanie pracy przez osoby skazane pociąga za sobą wiele negatywnych konsekwencji, m.in. demoralizację, degradację społeczną, rozwój bierności, bezradności, roszczeniowości oraz uzależnień, przestępczości, niskie poczucie wartości i agresję. Wszystko to wpływa na obniżenie jakości życia oraz zerwanie więzi społecznych. Przedłużanie się okresu bezrobocia powoduje utrwalenie niekorzystnych postaw, których zmiana wymaga czasu oraz wielu nakładów, a nierzadko jest wręcz niemożliwa. W tym wypadku aktywizacja zawodowa i społeczna jest podstawową metodą przeciwdziałania społecznemu wykluczeniu skazanych. Brak pracy może powodować u osób opuszczających jednostki penitencjarne frustrację, która często prowadzi do agresji. Według psycholog Anny Sowińskiej „frustracją nazywa się zmiany, jakie pojawiają się w działaniach człowieka pod wpływem zablokowania jego dążeń” jako „bezpośredni efekt wystąpienia przeszkody, czyli przerwanie ciągu czynności ukierunkowanych na zrealizowanie celu (zaspokojenie potrzeby, rozwiązanie zadania)”. Natomiast Gerd Mietzel pisze, że „o frustracji mówi się wtedy, gdy człowiek stara się osiągnąć jakiś cel, lecz jego działania ukierunkowane na ten cel zostają zniweczone lub też osiągnięcie tego celu okazuje się niemożliwe”. Takim celem trudnym do osiągnięcia dla dozorowanego może stać się zdobycie pracy i co się z tym często łączy, uzyskanie stabilnej sytuacji materialnej i bytowej oraz ekonomicznego poczucia bezpieczeństwa.

W zakładach karnych przebywa obecnie ponad 80 tysięcy osób (zarówno skazanych jak i tymczasowo aresztowanych). Jednostki penitencjarne opuszcza rocznie około 30 tysięcy osób co stanowi ogromną liczbę ludzi obciążonych „piętnem” pobytu w więzieniu, która trafia na rynek pracy. Bezwzględną karę pozbawienia wolności odbywają osoby, które dopuściły się drobnych kradzieży, jechały rowerem pod wpływem alkoholu, nie płacą alimentów na własne dzieci (często z powodu braku pracy lub trudności z poradzeniem sobie z uzależnieniami), czy nieumyślnie spowodowały wypadek drogowy. Więzienie nie dość, że jest najdroższą do wykonania karą, to na dodatek w stosunku do tych osób nie przynosi żadnego skutku resocjalizacyjnego. Co więcej jest miejscem niesłychanie demoralizującym. Pobyt w zakładzie karnym to nie tylko okazja do spotkania z poważnymi przestępcami, ale miejsce, gdzie człowiek narażony jest na ogromny stres, bezczynność, a często także poniżenie. Łączy się on także z utratą pracy na wolności i poważnym zachwianiem więzi rodzinnych. Po takich przeżyciach powrót do normalnego życia jest niesłychanie trudny.

Na proces readaptacji społecznej mają wpływ indywidualne uwarunkowania osobowościowe skazanego, a także czynniki zewnętrzne wzmacniające, bądź osłabiające ten proces. Do tych pierwszych, indywidualnych czynników wspierających proces readaptacji, należy z pewnością: aktywność samego skazanego, wysoki poziom samooceny, poczucie bezpieczeństwa. Czynniki zewnętrzne tkwią w otoczeniu społecznym. Wśród nich dominują te, związane z sytuacją rodzinną, znajomymi, z najbliższymi dla skazanego osobami, ale nie małą rolę odgrywają postawy innych reprezentantów społeczeństwa, m.in. kuratorów, pracowników socjalnych, pracodawców, sąsiadów – wszystkich, z którymi bezpośrednio lub pośrednio związany jest skazany.

Na fakt czy osadzony po opuszczeniu jednostki penitencjarnej będzie w stanie znaleźć i podjąć zatrudnienie ma wpływ wiele nakładających się na siebie czynników zewnętrznych i osobistych uwarunkowań skazanego. Do tych najważniejszych zaliczyć należy:

- a) możliwość pracy skazanych w jednostkach penitencjarnych;
- b) wykształcenie i umiejętności zawodowe skazanych;
- c) sytuacja rodzinna i mieszkaniowa skazanych;
- d) umiejętności społeczne i uzależnienia;
- e) zapis o karalności.

Dopełnieniem wymienionych powyżej elementów jest oczywiście praca resocjalizacyjna kuratorów, instytucji sprawujących dozór oraz zakres pomocy jakiej mogą udzielić wszelkie instytucje zawodowo zajmujące się świadczeniem pomocy społecznej.

3.1 Zatrudnienie skazanych w jednostkach penitencjarnych.

Każdego roku w jednostkach penitencjarnych jest mniej więcej stała liczb skazanych którzy ze względów zdrowotnych, penitencjarno – ochronnych, z konieczności pomocy rodzinie, są w każdej chwili zdolni do podjęcia pracy w czasie odbywania kary pozbawienia wolności. Obowiązujący Kodeks karny wykonawczy (oraz akty niższego rzędu), który jest podstawowym aktem prawnym dla problematyki wykonywania kary pozbawienia wolności, umożliwia wykonywanie pracy więźniom, zarówno odpłatnej, jak i nieodpłatnej. Na gruncie prawa polskiego więźniowie mają obowiązek pracy, gdy zostanie im to zaproponowane przez administrację więzienną. Takie podejście jest zgodne ze standardami międzynarodowymi. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych w art. 8, ustępie 3 mówi, że:

- a) Nie wolno nikogo zmuszać do pracy przymusowej lub obowiązkowej;

b) punkt a) niniejszego ustępu nie może być interpretowany jako zakazujący wykonywania ciężkiej pracy zgodnie z wyrokiem właściwego sądu w krajach, w których pozbawienie wolności połączone z ciężkimi robotami może być orzeczone jako kara za zbrodnie;

c) w rozumieniu niniejszego ustępu wyrażenie „praca przymusowa lub obowiązkowa” nie obejmuje wszelkiej pracy lub świadczeń nie wymienionych w punkcie b), a zwykle wymaganych od osób pozbawionych wolności na skutek prawomocnego orzeczenia sądu lub od osób w okresie warunkowego zwolnienia od takiego pozbawienia wolności.

Z obowiązku pracy zwolnieni są jedynie więźniowie polityczni. W obecnej polskiej sytuacji takie rozważania są jedynie refleksjami teoretycznymi, ponieważ w więzieniach jest za mało pracy w stosunku do osób chętnych do jej wykonywania. W nieodległych jeszcze czasach praca w systemie penitencjarnym była traktowana jako dodatkowa „dolegliwość” wykonywania kary pozbawienia wolności, dzisiaj jest przywilejem i wyróżnieniem – pracują jedynie osoby chętne. Dane statystyczne z ostatnich lat mówią, iż spośród ponad 80 tysięcy osadzonych pracuje jedynie około 26%, a więc 21 tysięcy, z czego zaledwie 4 tysiące jest zatrudnionych poza murami więziennymi. Największym pracodawcą dla osób skazanych pozostaje samo więziennictwo. To zakłady karne zatrudniają osadzonych przy pracach pomocniczych i porządkowych, takich jak: praca w kuchni, pralni, warsztatach remontowych. Tam pracuje 70% wszystkich zatrudnionych. Ponadto, w istniejących przywięziennych podmiotach gospodarczych, zorganizowanych w formie przedsiębiorstw państwowych i gospodarstw pomocniczych (przed 1989 r. było ich aż 202), zatrudnia się odpłatnie zaledwie 17 % skazanych. 13 % więźniów wykonuje pracę u innych kontrahentów pozawięziennych. Według danych Centralnego Zarządu Służby Więziennej w wielu przypadkach więźniowie pracują nieodpłatnie na rzecz organizacji charytatywnych (pomoc świadczona m.in. w hospicjach, szpitalach, domach pomocy społecznej i domach dziecka) oraz społeczności lokalnej. Wykonują oni m.in. prace remontowe, dbają o porządek oraz utrzymanie ulic i dróg.

Osoba pozbawiona wolności pracując odpłatnie musi otrzymywać nie mniej niż połowę ustawowego minimalnego wynagrodzenia, przy założeniu przepracowania pełnej normy czasu pracy (wynikającego z kodeksu pracy, który mówi, że pełen etat to praca przez 40 godzin tygodniowo) lub ilości pracy (przy pracy na akord pracownicy są rozliczani nie z czasu, jaki przepracowali, ale z rzeczywiście wykonanej pracy). Z wynagrodzenia za faktycznie przepracowany czas lub normę pracy skazany dostaje tylko część pieniędzy, ponieważ określony procent jego zarobków jest przekazywany na Fundusz Pomocy Postpenitencjarnej, z którego finansowane są, np. zapomogi dla osób opuszczających zakłady karne (wypłacane przez jednostki penitencjarne i sądy rejonowe), szkolenia i inne programy

dla osadzonych oraz nagrody dla zatrudnionych nieodpłatnie. Fundusz dofinansowuje również działalność organizacji pozarządowych świadczących pomoc więźniom, byłym więźniom i ich rodzinom. Każda forma pracy jest w więzieniu atrakcyjna. Po pierwsze, daje kontakt ze światem zewnętrznym, pozwala zerwać z „więzienną nudą”, zdobyć umiejętności, środki pieniężne, obniża społeczne koszty wykonania kary, uczy właściwych postaw społecznych oraz stanowi swoisty „wentyl bezpieczeństwa” w sytuacji, gdy w celi nie możemy zapewnić 3 m² powierzchni dla jednego osadzonego. Okresy odpłatnej pracy wykonywanej w czasie kary pozbawienia wolności, zgodnie z obowiązującymi przepisami są zaliczane do okresów uprawniających do ubiegania się o inne świadczenia pracownicze, takie jak: emerytura, renty i zasiłki. Osadzeni, nawet jeśli nie dostają za swoją pracę pieniędzy, mogą także liczyć na pewne ulgi oraz nagrody regulaminowe, np. dodatkowe przepustki, dłuższe widzenie z bliską osobą czy możliwość otrzymania dodatkowej paczki, a nawet otrzymanie nagrody w formie finansowej. W większości przypadków praca jest zasadniczym argumentem podczas ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie.

Praca nieodpłatna skazanych może być zgodnie z prawem wykonywana na rzecz rządowej i samorządowej administracji publicznej, lub być pracą charytatywną. Ogromną luką w obowiązujących przepisach, nad czym należy ubolewać, jest fakt, że przepisy nie pozwalają na wykonywanie pracy nieodpłatnej bezpośrednio na rzecz organizacji pozarządowych, stowarzyszeń, fundacji. Jednak ze względu na cechy osobiste oraz charakter popełnionego przestępstwa nie wszyscy więźniowie mogą pracować (np. na pewno nie będą pracować osadzeni w oddziałach dla niebezpiecznych). Zwłaszcza zatrudnienie poza murem więziennym wymaga wnikliwego doboru pracowników. Muszą być to osoby nie tylko stabilne psychicznie, ale także odbywające karę w systemie, który pozwala im na wychodzenie na zewnątrz. Musi istnieć duże prawdopodobieństwo, że wszyscy skazani powrócą, nie popełnią w tym czasie innych przestępstw, nie będą próbowali przemycić na teren jednostki niedozwolonych przedmiotów i substancji. Do prac na wolności w pierwszej kolejności powinny być kierowane osoby z dłuższymi wyrokami, ponieważ gwarantują one pewną stabilność kadry pracowniczej, co cenią pracodawcy. Z kolei wyższy wyrok lub dłuższy czas pozostały do odbycia kary, to większe ryzyko ponoszone przez służbę w przypadku kierowania skazanego do pracy poza terenem jednostki penitencjarnej. W tym miejscu należy także dodać, że zwiększenie możliwości zatrudnienia przez pracodawców z zewnątrz, wymaga stworzenia całego spójnego systemu odpowiednich zachęt. W dobie wysokiego bezrobocia i przez nikogo nie kwestionowanego istnienia szarej strefy, skutecznie jest ograniczona atrakcyjność zatrudnienia takiej kategorii pracowników, jakimi są

więźniowie. Ponadto, nie bez znaczenia pozostają nadal obserwowane w części społeczeństwa obawy przed wypuszczaniem osób pozbawionych wolności poza bramę więzienną. W chwili obecnej jedyną zachętą dla pracodawców spoza więziennictwa jest możliwość zapłaty więźniowi zatrudnionemu w pełnym wymiarze czasu pracy, połowy minimalnego wynagrodzenia, które i tak, jak wskazuje wieloletnie doświadczenie, nie jest motywacją wystarczającą. Pozostają przecież jeszcze specjalne koszty związane z zatrudnieniem tej grupy pracowników, wynikające z przepisów ogólnych oraz inne wydatki, np. konieczność zapewnienia transportu do i z miejsca pracy oraz w razie potrzeby wydanie posiłku. Poprzednie regulacje prawne dawały pracodawcom zatrudniającym więźniów bardziej atrakcyjne warunki zatrudniania. Jeśli chodzi o organizację i wyszukiwanie pracy dla osób odbywających karę pozbawienia wolności, to służba więzienna dysponuje wyspecjalizowanymi komórkami, których obowiązkiem jest organizacja zatrudnienia dla osadzonych we wszystkich jego formach, od aktywnego poszukiwania miejsc pracy poza terenem, poprzez właściwy dobór pracowników dla jednostki penitencjarnej, po prowadzenie niezbędnej dokumentacji dla celów emerytalno-rentowych. W każdym zakładzie karnym pracuje także wychowawca ds. pomocy postpenitencjarnej, do którego obowiązków należy m.in. przygotowanie osadzonego do wyjścia na wolność oraz współpraca, np. ze służbami socjalnymi, kuratorami, w tym penetracja rynku pracy i nawiązanie kontaktu z opieką społeczną w miejscu zamieszkania zwalnianego i przekazanie im takiej osoby. Więzienie bowiem już nie pilotuje zwolnionego po opuszczeniu przezeń jednostki penitencjarnej.

3.2 Wykształcenie i umiejętności zawodowe skazanych.

Osoby skazane zazwyczaj mają niskie wykształcenie. Chociaż w Polsce Służba Więzienna nie obserwuje poważnego problemu analfabetyzmu, który występuje w Europie Zachodniej i Stanach Zjednoczonych, to jednak z pewnością możemy mówić o analfabetyzmie funkcjonalnym - braku zrozumienia czytanych tekstów. To kolejny czynnik utrudniający zdobycie wykształcenia. Większość skazanych, zwłaszcza na kary pozbawienia wolności, ma wykształcenie podstawowe lub zawodowe, często także zdobyte „dzięki” pobytowi w więzieniu. W więzieniach istnieje możliwość nauki w szkołach różnych typów (w dyplomie nie ma żadnej adnotacji o ukończeniu szkoły w więzieniu), ale część osadzonych nie może z niej skorzystać (ze względu na długość wyroku, możliwości intelektualne, wiek czy brak miejsc). Dlatego w warunkach więziennych równie dobrze sprawdzają się krótkie kursy zawodowe. Za kursy jednak musiałaby zapłacić Służba Więzienna, więc ze względów

finansowych ich liczba w zakładach karnych jest niska. Idealem byłoby zaoferowanie kursów zawodowych wszystkim chętnym osobom, co dawałoby im większą możliwość podjęcia pracy po wyjściu z więzienia. Kolejny problem polega na tym, że skazani niejednokrotnie w ogóle nie funkcjonowali na rynku pracy (czasami mimo dojrzałego wieku), wielu z nich formalnie nigdy nie pracowało lub miało długą, nierzadko kilkuletnią czy kilkunastoletnią przerwę w zatrudnieniu. Przez ten czas rynek pracy bardzo się zmienił. Zmianie uległy także technologie, materiały oraz wymagania dotyczące umiejętności nawet w stosunku do pracowników fizycznych. Pewną pomocą dla skazanych są funkcjonujące w zakładach karnych kluby pracy, których zadaniem jest przygotowanie skazanych do aktywnego poszukiwania pracy po wyjściu na wolność. Jest tam, np. prowadzona nauka pisania cv i listów motywacyjnych oraz przekazywana podstawowa wiedza o rynku pracy w Polsce. Kluby współpracują także na stałe z doradcami zawodowymi.

3.3 Sytuacja rodzinna i mieszkaniowa skazanych.

W normalnym życiu społecznym rodzina jest miejscem, gdzie uzyskuje się wsparcie w trudnych sytuacjach, a także poczucie stabilizacji i bezpieczeństwa. Rodziny części skazanych są niestety dysfunkcyjne, borykają się z problemem uzależnień i niską umiejętnością radzenia sobie w życiu codziennym. Część osadzonych pochodzi ze środowisk, gdzie występuje pokoleniowe bezrobocie, dlatego nie mają oni nawet społecznych wzorców podejmowania zatrudnienia, a praca nie jest cenioną wartością. Jeżeli mówimy o znalezieniu sposobów na wprowadzenie skazanych na rynek pracy, to działaniami trzeba objąć także ich rodziny, m. in. żony i córki, których bezradność życiowa oraz brak pracy częstokroć są związane ze stygmatyzującym faktem popełnienia przestępstwa przez członka rodziny, brakiem kwalifikacji, stałym przebywaniem w specyficznym, marginalizowanym środowisku. Skazani często wywodzą się z rodzin, gdzie wyłącznym sposobem na przetrwanie stało się umiejętnie korzystanie z pomocy społecznej. Trudno mówić także o podjęciu pracy przez osobę, która nie ma zapewnionego choćby minimum egzystencji, w tym przede wszystkim mieszkania. W związku z trafieniem do zakładu karnego osoby, która często utrzymywała rodzinę, zaczynają się poważne kłopoty finansowe, dotyczące wszystkich jej członków. Zdarza się, że w związku z nimi rodzina jest zmuszona opuścić dotychczasowe miejsce zamieszkania. Bywa też, że w czasie odbywania kary pozbawienia wolności partnerzy (częściej partnerki) skazanych, rozwodzą się lub układają sobie na nowo życie, w którym nie ma już miejsca dla wychodzących na wolność. Stają więc oni nie tylko przed problemem

braku pracy, ale także mieszkania oraz wsparcia ze strony rodziny. Istnieją też przypadki, gdzie środowisko rodzinne jest tak zmarginalizowane, że dla dobra byłego więźnia lepiej byłoby do niego nie wracać. Jednak z powodu kolosalnych trudności ze znalezieniem nowego mieszkania, osoba opuszczająca zakład karny jest zmuszona do powrotu do rodziny, w której niejednokrotnie rządzi alkohol i system wartości nie kładący nacisku na pracę. Często cały wysiłek włożony w więzieniu w poprawę człowieka oraz jego resocjalizację obraca się w niwecz. Pracownicy zakładów penitencjarnych i organizacji, które zajmują się skazanymi oceniają, że co najmniej 90% osadzonych pochodzi ze środowisk marginalizowanych, borykających się z biedą, przemocą oraz uzależnieniami.

3.4 Umiejętności społeczne i uzależnienia.

Specyfiką problemów na rynku pracy skazanych i ich rodzin jest nie tylko niskie wykształcenie oraz umiejętności zawodowe, ale także brak umiejętności społecznych, takich jak: zdolność racjonalnego gospodarowania czasem, autoprezentacja, sztuka rozmowy i spokojnego argumentowania. Takie umiejętności przesądzają o szansie na znalezienie pracy bardziej niż umiejętność poprawnego napisania życiorysu. Skazani często nie potrafią samodzielnie odnaleźć się na rynku pracy, nie umieją rozwiązać osobistych oraz zawodowych problemów i są praktycznie skazani na życie ze świadczeń otrzymywanych z pomocy społecznej. Często ich rodziny korzystają z takiej pomocy latami. W więzieniu osadzeni nabywają syndrom „wyuczonej bezradności”. Długie przebywanie w jednostce zamkniętej pozbawia ich umiejętności rozwiązywania własnych problemów i podejmowania jakichkolwiek decyzji - od tych poważnych, dotyczących wyboru zawodu czy znalezienia miejsca do zamieszkania, po najbardziej błahę, jak godzina zjedzenia śniadania. Więzienie skutecznie zabija inicjatywę, pomysłowość, zdolność kierowania własnym życiem i brania za nie odpowiedzialności. Dlatego powrót do normalnego życia na wolności jest tak trudny, a osoby opuszczające zakład karny potrzebują ogromnej zachęty, wsparcia i mobilizacji z zewnątrz, aby podjąć próbę integracji ze społeczeństwem. Pracownicy Fundacji „Sławek” w swojej pracy zaobserwowali, że sporą pomocą jest znalezienie osobom opuszczającym zakłady karne natychmiast jakiegoś zajęcia. Niekoniecznie musi to być zajęcie odpłatne. Obserwujemy, że w niedługim czasie po wyjściu z zakładu skazani są bardzo aktywni, a potem ta aktywność gwałtownie spada. Zatem konieczne jest szybkie zorganizowanie im jakiegokolwiek pracy i zachęcanie do samodzielnego podejmowania decyzji w jej wykonywaniu. Wyuczona bezradność powoduje, że skazani nie przejawiają żadnej

inicjatywy, ponieważ boją się konsekwencji podjętych przez siebie decyzji. W pracy będą wykonywać to, i tylko to, co zostało im polecone. To poważne obciążenie w czasach, gdy od pracowników wymaga się przede wszystkim inicjatywy oraz samodzielnego myślenia. U byłych więźniów niejednokrotnie pojawia się lęk przestrzeni, strach przed hałasem, dużymi skupiskami ludzkimi i ruchem na ulicach. Te fobie skazują część z nich na zamknięcie się w mieszkaniu, które opuszczają na krótko, wyłącznie w celu załatwienia najpilniejszych rzeczy. Kolejnym problemem do pokonania jest kwestia braku umiejętności radzenia sobie z negatywnymi emocjami oraz agresją. Te cechy często doprowadziły do ukarania i są nadal balastem w powrocie do normalnego funkcjonowania w społeczeństwie. Brak umiejętności spokojnego przedstawienia swojego stanowiska i asertywności pozbawionej agresji sprawia, że jeśli byli skazani zostają pracownikami, to w pracy utrzymują się krótko. Skazani mają też często problem z alkoholem. Od 80% - 90% recydywistów popełniło przestępstwo w związku z alkoholem (najczęściej pod jego wpływem). W zakładach karnych funkcjonują oddziały terapeutyczne, które zajmują się leczeniem uzależnionych (zarówno od alkoholu, jak i od narkotyków), ale obecnie na miejsce w takim oddziale czeka się od 6 miesięcy do 1,5 roku. Statystyki penitencjarne mówią, iż spośród ogółu skazanych aż ok. 30% to osoby karane uprzednio. Od lat niepokojący jest fakt, że większość skazanych to osoby, które nie ukończyły 30 lat. Przeszło 80% młodocianych (osób do 21 roku życia) zostało uwięzionych w związku z przestępstwami przeciwko mieniu. Ta smutna statystyka pokazuje, że przestępczość dla wielu osób jest alternatywnym sposobem utrzymywania siebie i rodziny, a ogrom tego zjawiska jest bezpośrednio związany ze zmianą systemu oraz załamaniem się rynku pracy. Mimo że od tego czasu minęło przeszło 20 lat, skutki są nadal bardzo odczuwalne.

3.5. Zapis o karalności.

Powaznym problemem w znalezieniu pracy przez byłych skazanych jest stosunek pracodawców, którzy obawiają się zatrudnienia byłego więźnia. Ponadto, normalną praktyką w Polsce jest żądanie od kandydatów na pracowników zaświadczenia o niekaralności. Pomimo tego, że według prawa kandydata na pracownika wolno zapytać o karalność jedynie w przypadkach, gdy ustawa regulująca sytuację danej grupy zawodowej wyraźnie mówi, że osoba wykonująca określony zawód nie może być karana (np. nie mogą być karani za wszystkie przestępstwa policjanci czy ochroniarze, a nauczyciele mianowani nie mogą być

karani za przestępstwa umyślne). W pozostałych przypadkach pytanie o karalność jest tyle nieuzasadnione, co po prostu nielegalne.

4. Część badawcza.

4.1. Problematyka badawcza, cel i metodyka badań.

Przedmiotem badań przeprowadzonych w ramach prezentowanej pracy są postawy wobec poszukiwania zatrudnienia wśród osób opuszczających zakłady karne w ramach warunkowego przedterminowego zwolnienia i ich sytuacja na rynku pracy. Podjęta problematyka badawcza miała na celu ustalenie czy i w jakim stopniu praca kuratora sądowego jest pomocna w readaptacji społecznej a w szczególności w reintegracji zawodowej skazanych, którzy opuścili jednostki penitencjarne oraz jaki jest zakres potrzeb byłych więźniów, którzy po zwolnieniu chcą rozpocząć życie zgodne z prawem. Celem przeprowadzonych badań było uzyskanie informacji jaki jest stosunek badanych do faktu pozostawiania bez pracy i jaki jest stan wiedzy badanych o metodach poszukiwania zatrudniania. Ponadto ustaleniu podlegały kwestie związane z oznaczeniem czynników jakie wpływają na aktywność bądź brak aktywności na rynku pracy badanych oraz z jakich form wsparcia instytucjonalnego korzystają osoby warunkowo przedterminowo zwolnione z wykonania kary. Podstawowe informacje badawcze uzyskano po dogłębnym przeanalizowaniu dokumentacji 50 sztuk teczek dozorów prowadzonych w Zespole Kuratorskiej Służby Sądowej przy Sądzie Rejonowym w Mińsku Mazowieckim. Badaniem objęto te czki dozoru skazanych, którzy po opuszczeniu jednostki penitencjarnej zamieszkali na terenie powiatu mińskiego i wobec których podjęto i prowadzono dozór kuratorski w 2009 r. Ponadto dla celów niniejszej pracy dokonano analizy informacji statystycznej Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie, danych statystycznych Centralnego Zarządu Służby Więziennej za lata 2008 i 2009, danych statystycznych Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej w Mińsku Mazowieckim za rok 2009, a także przeprowadzono wśród zatrudnionych tam kuratorów zawodowych anonimową ankietę zawierającą 21 pytań związanych z tematyką reintegracji zawodowej byłych więźniów. Informacje zbierane w toku przeprowadzonych badań przedstawiono w 3 częściach:

Część I zawiera informacje dotyczące funkcjonowania badanych podczas odbywania kary pozbawienia wolności, typów jednostek penitencjarnych z których zostali zwolnieni, systemów w jakim odbywali karę, możliwości zatrudnienia i pobierania nauki podczas pobytu

w zakładzie karnym i uczestnictwa w programach terapeutycznych. Zebrane w toku badań informacje zestawiono z danymi statystycznymi Centralnego Zarządu Służby Więziennej za rok 2008, tj. rok poprzedzający warunkowe przedterminowe zwolnienie każdego z badanych. Dla zobrazowania sytuacji bieżącej wybranych aspektów polskiego więziennictwa przedstawiono także dane statystycznie Centralnego Zarządu Służby Więziennej za 2009 r.

Część II: obejmuje dane dotyczące wieku skazanych, ich stanu cywilnego i sytuacji rodzinnej, wykształcenia, sytuacji mieszkaniowej i materialnej, sytuacji zawodowej, stanu zdrowia i występowania uzależnień oraz dotychczasowej karalności. Dane te przedstawiają sytuację badanych na datę założenia akt dozoru w Zespole Kuratorskiej Służby Sądowej.

Część III: zawiera informacje odnośnie długości orzeczonego wobec skazanych okresu próby, rodzaju obowiązków nałożonych przez sąd w okresie próby, korzystania przez skazanych ze świadczeń Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej oraz wszelkich innych form pomocy a także informacje uzyskane z ankiety przeprowadzonej wśród kuratorów zawodowych dla dorosłych sprawujących w 2009 r. dozory w sprawach objętych badaniem.

4.2. Charakterystyka powiatu mińskiego.

Powiat miński położony jest w środkowo - wschodniej części województwa mazowieckiego. Jego powierzchnia wynosi 116,4 tys. km², co stanowi ok. 3,33% powierzchni województwa mazowieckiego. Powiat graniczy - z powiatem wołomińskim, węgrowskim, siedleckim, garwolińskim, otwockim oraz z miastem Warszawa (dzielnica Wesoła). Zachodnia część powiatu, zwłaszcza miasta Mińsk Mazowiecki, Halinów i Sulejówek jest terenem zurbanizowanym, zaś pozostałe gminy mają charakter rolniczy. Powiat miński zamieszkuje ok. 140,5 tys. mieszkańców, co stanowi 3,0% mieszkańców województwa mazowieckiego. W skład istniejącego od 1 stycznia 1999 r. powiatu mińskiego wchodzi 4 miasta – Halinów, Kałuszyn, Mińsk Mazowiecki i Sulejówek oraz 11 gmin: Cegłów, Dębe Wielkie, Dobrze, Halinów, Jakubów, Kałuszyn, Latowicz, Mińsk Mazowiecki, Mrozy, Siennica, Stanisławów. Na terenie Powiatu mińskiego działa jeden Sąd Rejonowy z siedzibą w Mińsku Mazowieckim, który utworzony został w 1975 r. na mocy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 maja 1975 r. w sprawie utworzenia sądów wojewódzkich i sądów rejonowych oraz ustalenia ich siedzib i obszarów właściwości (Dz. U. z 1975 r., Nr 18. poz. 99). Sąd Rejonowy w Mińsku Mazowieckim jest sądem powszechnym i obejmuje swoją właściwością znajdujące się w obrębie Powiatu miasta i gminy. W ramach

kuratorskiej służby sądowej przy Sądzie Rejonowym w Mińsku Mazowieckim działają dwa zespoły kuratorskie:

- Zespół Kuratorskiej Służby Sądowej do wykonywania orzeczeń w sprawach karnych;
- Zespół Kuratorskiej Służby Sądowej do wykonywania orzeczeń w sprawach rodzinnych i nieletnich.

4.3 Funkcjonowanie badanych podczas odbywania kary pozbawienia wolności.

4.3.1. Typy jednostek penitencjarnych.

W celu precyzyjnego przedstawienia sytuacji polskiego więziennictwa jak i badanej grupy w okresie bezpośrednio poprzedzającym zwolnienie z jednostki penitencjarnej i oddanie pod dozór kuratora sądowego analizie poddano dane statystyczne Centralnego Zarządu Służby Więziennej za lata 2008 i 2009. Zgodnie z przedstawionymi tam informacjami na dzień 31.12.2008 r. na terenie naszego kraju funkcjonowało ogółem 190 jednostek penitencjarnych, w tym 70 Aresztów Śledczych, 86 Zakładów Karnych i 34 Oddziały Zewnętrzne. W roku 2009 r. dane te przedstawiały się następująco: ogółem 192 jednostki penitencjarne, w tym 70 Aresztów Śledczych, 87 Zakładów Karnych i 35 Oddziałów Zewnętrznych. W roku poprzedzającym oddanie skazanych pod dozór kuratora sądowego do sądów penitencjarnych wpłynęło ogółem 58169 wniosków o warunkowe przedterminowe zwolnienie. Z tego pozytywnie rozpatrzono 23965 wniosków (41,2%), negatywnie 34204 wnioski (58,8%). Dla porównania w 2009 r. złożono 57238 tego typu wniosków, z czego pozytywnie rozpoznano 22726 wniosków (39,7%) i 34512 negatywnie (60,3%).

Na przestrzeni całego 2009 r. do Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej w Mińsku Mazowieckim do wykonywania orzeczeń w sprawach karnych wpłynęło 50 wniosków o podjęcie dozorów wobec skazanych, którym udzielono warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary. Osoby objęte dozorem bezpośrednio przed zwolnieniem odbywały kary pozbawienia wolności w różnego typu jednostkach: Aresztach Śledczych (w 9 przypadkach), Zakładach Karnych (w 40 przypadkach) i w Oddziałach Zewnętrznych (w 1 przypadku).

4.3.2. Oddziaływania penitencjarne wobec badanych w zależności od systemu odbywania kary.

Mając na względzie zasadę indywidualizacji oraz cel wykonania kary art. 81 kkw określił trzy zasadnicze systemy wykonywania kary tj. programowanego oddziaływania, terapeutyczny i zwykły. Ustawodawca postanowił, że osoby do 24 roku życia będą odbywać karę w systemie programowanego oddziaływania. Skazani dorośli mogą także odbywać karę w tym samym systemie, jednak muszą wyrazić zgodę na współdziałanie w opracowaniu projektu programu oddziaływania i jego wykonanie (art. 95 § 1 kkw). Jeżeli skazany dorosły takiej zgody nie wrazi lub też nie przestrzega wymagań ustalonych w programie oddziaływania, przenosi się go do systemu zwykłego (art. 95 § 4 kkw), bądź, jeżeli wykazuje zaburzenia zachowania, upośledzenie umysłowe, uzależnienie od alkoholu lub innych środków psychotropowych, niepełnosprawność fizyczną i wymagającą specjalistycznej opieki – do systemu terapeutycznego (art. 96 kkw).

Według danych statystycznych Centralnego Zarządu Służby Więziennej za 2008 r. ogólna liczba skazanych odbywających karę pozbawienia wolności we wszystkich systemach wynosiła na dzień 31.12.2008 r. 74226 osób. W systemie zwykłym karę pozbawienia wolności odbywało 34146 osadzonych (46%), programowanym 35937 osób (48,4%) i terapeutycznym 4143 osoby (5,6%). Dla porównania dane te w 2009 r. kształtowały się następująco: na 74543 osadzonych w systemie zwykłym karę pozbawienia wolności odbywało 34555 osób (46,35 %) osób, programowanym 35778 osób (48 %) i terapeutycznym 4210 osób (5,65 %). Przedstawione powyżej dane nie obejmują osób tymczasowo aresztowanych.

W badanej grupie osób objętych dozorem kuratora w 2009 r. prowadzonym w Zespole Kuratorskiej Służby Sądowej w Mińsku Mazowieckim spośród 50 osób warunkowo przedterminowo zwolnionych 15 z nich odbywało karę pozbawienia wolności w systemie zwykłym (30%), 2 osoby w systemie terapeutycznym (4%) i 33 osoby w systemie programowanego oddziaływania (66 %).

4.3.3. Zadania dotyczące pracy.

Przepisy Kodeksu karnego wykonawczego stanowią, iż praca jest obowiązkiem skazanych. Odbywającemu karę pozbawienia wolności zapewnia się zgodnie z art. 121 § 1 kkw, w miarę możliwości świadczenie pracy, a przy kierowaniu do pracy

uwzględnia się – jeżeli jest to możliwe – zawód skazanego, jego zainteresowania, i potrzeby osobiste (art. 122 § 1 kkw). Możliwość wykonywania pracy powinna być zapewniona wszystkim skazanym zobowiązanym do świadczeń alimentacyjnych a także mającym szczególnie trudną sytuację materialną, osobistą lub rodzinną (art. 122 § 2 kkw). Według danych statystycznych Centralnego Zarządu Służby Więziennej za rok 2008 średnia liczba osadzonych zatrudnionych podczas pobytu w jednostkach penitencjarnych wyniosła 27629 osób na 74226 osadzonych, co stanowi 37,2%. Dla porównania w 2009 r. zatrudnionych było 25334 więźniów na 74543 osadzonych co daje wskaźnik 33,9 %. Zatrudnionych odpłatnie w 2008 r. było 20794 osoby (75,3%), nieodpłatnie 6835 osoby (24,7%), podczas gdy w 2009 r. zatrudnionych odpłatnie było 17480 osadzonych (69%) i nieodpłatnie 7854 osadzonych (31%).

Wśród badanej grupy 13 z 50 dozorowanych nie pracowało w ogóle w trakcie pobytu w jednostce penitencjarnej (26%) natomiast w pozostałej grupie 37 pracujących osób 18 z nich pracowało odpłatnie (36%) i 19 nieodpłatnie (38%). Jak ustalono na podstawie znajdujących się w aktach dozorów dokumentów, w szczególności opinii na temat skazanych sporządzanych przez pracowników jednostek penitencjarnych najczęstszą przyczyną niepodejmowania pracy był brak tej pracy. Niemniej jednak należy również stwierdzić, że pewien odsetek skazanych nie wykazywał zainteresowania podjęciem pracy bądź też został pracy pozbawiony z powodu nieodpowiedniego zachowania.

Badając zadania dotyczące pracy nie należy zapominać o działalności społecznej więźniów. Skazanemu, za jego pisemną zgodą, można zezwolić na nieodpłatne zatrudnienie przy pracach publicznych na rzecz organów samorządu terytorialnego oraz przy pracach wykonywanych na cele charytatywne, a także przy pracach porządkowych i pomocniczych wykonywanych na rzecz zakładu karnego (art. 123 § 3 kkw). Zgodnie z art. 136 § 1 kk skazani mogą też uzyskać zezwolenie na podejmowanie prac na cele publiczne oraz realizację społecznie uznanych celów. Z zebranego materiału badawczego jednoznacznie wynika, iż skazani wykonywali prace porządkowe na oddziale lub w celi oraz podejmowali prace, wskazane przez oddziałowych i wychowawców, na rzecz zakładu karnego. Wiąże się to z faktem, iż w ostatnich latach zapotrzebowanie na prace wykonane przez skazanych z powodu znacznego bezrobocia bardzo się zmniejszyły i w związku z tym skazani najczęściej wykonują je na rzecz jednostek penitencjarnych w których aktualnie przebywają. Ponadto władze samorządowe znacznie chętniej zlecają wykonanie prac publicznych osobom przebywającym na wolności i zarejestrowanym w rejonowych urzędach pracy z uwagi na mniejszą „kłopotliwość” tego typu działań.

4.3.4. Zadania dotyczące nauki.

Każda jednostka penitencyjna ma obowiązek zapewnić więźniom możliwość podjęcia lub kontynuowania nauki. W 2008 r. polskie więziennictwo dysponowało ogółem 50 szkołami i 164 oddziałami szkolnymi. Osadzeni mogli pobierać naukę w szkołach podstawowych (9), gimnazjach (25), zasadniczych szkołach zawodowych (117), technikach zawodowych (33), liceach ogólnokształcących (27) oraz szkołach policealnych (3). Jak podają statystyki Centralnego Zarządu Służby Więziennej w 2008 r. naukę pobierało ogółem 3537 skazanych, w tym:

- w szkołach posadowych – 25 osób
- w gimnazjach – 399 osób
- w zasadniczych szkołach zawodowych 2189 osób
- w technikach zawodowych – 471 osób
- w liceach ogólnokształcących – 372 osoby
- w szkołach policealnych – 48 osób
- w szkołach wyższych 33 osoby

Z całej grupy pobierających w 2008 r. naukę więźniów 1103 osoby ukończyło naukę (31,2%), z czego 114 osób to maturzyści. Nadmienić należy, iż poza szkolnictwem powszechnym w jednostkach penitencyjnych prowadzone jest także nauczanie kursowe. We wskazanym powyżej roku kalendarzowym przeprowadzono ogółem 934 kursy którymi objęto grupę 11181 więźniów.

Wśród badanej grupy 50 skazanych objętych dozorem kuratora tylko 8 z nich (16%) pobierało naukę w szkołach lub było uczestnikami kursów organizowanych podczas pobytu w jednostce penitencyjnej. Prawdopodobnie jednym z głównych powodów takiego stanu rzeczy był wiek skazanych, który nie obligował ich do podjęcia nauki. Zgodnie z obowiązującymi przepisami obowiązkiem nauki objęte są osoby do 18 roku życia, zatem nie podejmowanie wysiłków edukacyjnych wynikało prawdopodobnie z woli samych osadzonych.

4.3.5. Zadania związane z leczeniem odwykowym i udziałem w programach profilaktycznych.

Jednym z najpoważniejszych problemów osób odbywających karę pozbawienia wolności jest nadużywanie bądź uzależnienie od alkoholu lub środków psychotropowych

a także silne związki z osobami nadmiernie pijącymi czy narkotyzującymi się. Więziennictwo od wielu lat stara się pomóc osobom uzależnionym wyjść z nałogu, a tym, którzy nie są jeszcze uzależnieni ale nadużywają alkoholu – opanować umiejętność ograniczania picia. Dlatego też więźniowie mają możliwość uczestnictwa w zajęciach edukacyjnych i profilaktycznych dotyczących problematyki uzależnień, spotkaniach grup AA czy też podjęcia leczenia odwykowego. Realizacji zadań związanych z leczeniem odwykowym i udziałem w programach profilaktycznych służą odpowiednio skonstruowane programy odbywania kary. Wśród badanej grupy skazanych 10 z nich (20%) uczestniczyło w programach terapeutycznych, z czego 9 osób w programach dotyczących leczenia uzależnień od alkoholu i 1 osoba w programie terapii uzależnień od narkotyków.

4.4. Charakterystyka społeczno – demograficzna badanej grupy.

4.4.1. Wiek.

Na podstawie analizy dokumentacji znajdującej się aktach prowadzonych dozorów ustalono wiek skazanych na datę objęcia dozorem kuratora. Rozpiętość wiekowa mieściła się w granicach od 21 do 76 lat. Średnia wieku badanych wyniosła 37,5 roku. Strukturę wieku skazanych przedstawia poniższa tabela nr 1.

Tab. 1. Wiek badanych.

Lp.	Przedział wiekowy (w latach)	Liczba badanych	Procentowy udział w badanej populacji
1.	20-25	8	16%
2.	26-30	11	22%
3.	31-35	6	12%
4.	36-40	6	12%
5.	41-45	3	6%
6.	46-50	9	18%
7.	51-55	4	8%
8.	56-60	2	4%
9.	61-65	0	0%
10.	66 i więcej	1	2%
	Ogółem:	50	100%

Jak wynika z przedstawionych danych największy udział procentowy w badanej grupie stanowili dozorowani w wieku 26-30 lat (22%). Drugą pod względem ilościowym grupę stanowiły osoby w wieku 46-50 lat a trzecią w kolejności najmłodsi badani w wieku 20-25 lat. Zauważyć należy, iż elementem łączącym te grupy wiekowe jest fakt, iż wszystkie te osoby znajdowały się w wieku pełnej aktywności zawodowej. Odsetek osób młodych do 35 roku życia stanowił aż 50% badanej populacji.

4.4.2. Stan cywilny i sytuacja rodzinna.

Zarówno dla funkcjonowania psychospołecznego skazanych podczas odbywania kary pozbawienia wolności, jak i późniejszej ich readaptacji społecznej niezmiernie ważne jest wsparcie społeczne. Najsilniejsze i najbardziej wszechstronne wsparcie uzyskuje człowiek od najbliższej rodziny. W przypadku ludzi bardzo młodych osobami udzielającymi wsparcia są głównie rodzice, a w przypadku osób dorosłych współmałżonek, partner życiowy, ewentualnie również przyjaciele, rodzeństwo i dzieci. Izolacja więzienna może z jednej strony znacznie utrudnić wchodzenie w związki partnerskie a z drugiej działa osłabiająco na więź emocjonalną z partnerem doprowadzając niejednokrotnie do rozbicia rodziny i rozwodu. Informacja o stanie cywilnym badanych stanowi pośrednią informację o tym, czy badani mogli liczyć na pomoc partnera życiowego. Objęci badaniem skazani w 100% byli płci męskiej. Wśród badanej grupy najwyższy odsetek stanowili kawalerowie - 50%, w związku małżeńskim pozostawało na dzień objęcia dozorem 20% badanych, pozostałą grupę 30% stanowili badani stanu wolnego. Wśród 25 kawalerów pozostawianie w nieformalnym związku deklarowało 10 osób (40%). Na 15 dozorowanych stanu wolnego 10 z nich deklarowało przebywanie w związku konkubenckim (66,6%). Nadmienić należy, iż wśród 10 skazanych pozostających formalnie w związkach małżeńskich 2 osoby deklarowały samotne prowadzenie gospodarstwa domowego. Ogółem w całej badanej grupie aż 24 osoby pozostawały bez partnera życiowego (48%) na datę objęcia dozorem kuratora. Analizując stan cywilny badanych i pozostawanie w związkach partnerskich z punktu widzenia możliwości uzyskania pomocy i wsparcia można stwierdzić, iż sytuacja ta przedstawia się bardzo niekorzystnie. Wśród całej grupy badanych znaczny odsetek bo aż 48% (24 osoby) stanowiły osoby posiadające dzieci zarówno ze związków formalnych jak i nieformalnych. Spośród badanych posiadających dzieci do świadczeń alimentacyjnych zobowiązanych było 75% (18 osób). Aż w 15 przypadkach obowiązek alimentacyjny nie był wypełniany regularnie lub w

ogóle (83,3%). Poza zaległościami alimentacyjnymi 3 dozorowanych (6%) deklarowało posiadanie innych zobowiązań finansowych (w tym grzywny, czynsze, kredyty).

4.4.3. Wykształcenie.

W naukach społecznych wykształcenie człowieka przyjmowane jest jako bardzo istotny czynnik warunkujący pozycję społeczną i styl życia, jak również wpływający na postawy wobec szeregu zjawisk społecznych. Poziom osiągniętego wykształcenia traktowany jest często jako pośredni wskaźnik możliwości intelektualnych człowieka, aspiracji życiowych czy zainteresowań. Spośród badanej grupy objętych dozorem skazanych aż 21 osób (42%) posiadało wykształcenie podstawowe (w tym 1 osoba niepełne podstawowe – ukończonych 7 klas) i 3 osoby wykształcenie gimnazjalne (6%). Jeden z dozorowanych dysponował świadectwem przyuczenia do zawodu fryzjera, które zdobył w trakcie pobytu w jednostce penitencjarnej. 15 dozorowanych (30%) legitymowało się wykształceniem zasadniczym zawodowym w zawodach: murarz - 2 osoby, mechanik – 5 osób i po jednej osobie w zawodach: piekarz, introligator, rolnik, ślusarz, obuwnik, kucharz-kelner, monter instalacji, sanitarnych i zbrojarz - betoniarz. Wykształcenie średnie techniczne w zawodach: pracownik administracyjno – biurowy, mechanik, ekonomista, elektryk, technolog przemysłowy, technolog budowlany posiadało 10 dozorowanych (20%). Wśród badanej grupy jedna osoba legitymowała się wykształceniem wyższym z tytułem magistra nauk ekonomicznych (2%). Pomimo, iż wśród badanych największą grupę stanowiły osoby posiadające wykształcenie podstawowe – aż 21 osób – to tylko 5 z nich zdecydowało się na podjęcie nauki podczas pobytu w jednostce penitencjarnej (23%). Liczba ta stanowi odsetek 62,5% tych z dozorowanych, którzy w ogóle zdecydowali się podjąć działania edukacyjne przebywając w zakładzie karnym (8 osób).

4.4.4. Sytuacja mieszkaniowa i materialna.

Sytuacja mieszkaniowa i materialna stanowią niezwykle istotny element pozycji życiowej człowieka, bowiem decyduje on o poczuciu bezpieczeństwa i możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb. Brak własnego lokum oraz środków do życia wywołuje stan deprivacji co może doprowadzić do poważnych zaburzeń funkcjonowania psychicznego i fizycznego. W sytuacji braku własnego mieszkania oraz braku pracy ogromną rolę odgrywa pomoc bliskich, którzy mogą udzielić schronienia i zapewnić utrzymanie. Wśród badanej

grupy skazanych zaledwie 14 osób (28%) deklarowało posiadanie własnego miejsca zamieszkania. 11 skazanych (22%) w momencie opuszczenia jednostki penitencjarnej zmuszonych było wynajmować lokum, co prowadzi do wniosku, iż nie mogli oni lub też nie chcieli skorzystać z pomocy rodziny w tym zakresie. Zdecydowana większość badanych – 25 osób - po warunkowym przedterminowym zwolnieniu zamieszkała nieodpłatnie w lokalu należącym do członków najbliższej rodziny (50%). Fakt zamieszkiwania z rodziną, jakkolwiek może ona zapewnić pomoc i wsparcie nie oznacza jeszcze, że sytuacja mieszkaniowa i materialna pozwala na zaspokojenie wszystkich potrzeb.

4.4.5. Sytuacja zawodowa.

Aktywność zawodowa skazanych po opuszczeniu jednostki penitencjarnej była bardzo różnorodna. 12 z 50 warunkowo przedterminowo zwolnionych w dacie objęcia dozorem kuratora było już zatrudnionych na podstawie umowy o pracę (24%) co świadczy o ich znacznej zaradności w tym zakresie. Prowadzenie w tej dacie własnego gospodarstwa rolnego lub działalności gospodarczej deklarowało 8 osób (16%), 4 dozorowanych (8%) pobierało świadczenie emerytalno – rentowe. Największy odsetek objętych badaniem bo aż 52 % (26 osób) deklarowało bezumowne wykonywanie prac dorywczych. Wynikało by z tego, iż sytuacja zawodowa badanej grupy była bardzo dobra, ponieważ 100% posiadało źródło utrzymania. Wskazać jednak należy, iż sytuacja ta w trakcie prowadzonego dozoru zmieniała się bardzo dynamicznie. Dotyczy to w szczególności osób, które deklarowały wykonywanie prac dorywczych bowiem w wielu przypadkach ta ich praca dorywcza trwała zaledwie kilka dni bądź tygodni z dłuższymi bądź krótszymi przerwami. Trudno zatem jest jednoznacznie określić aktywność zawodową tej grupy jako bardzo dobrą. Analizując fakt rejestrowania się skazanych deklarujących wykonywanie prac dorywczych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Mińsku Mazowieckim można zauważyć ich niewielką aktywność w tym zakresie. Tylko w 3 teczkach dozoru (6%) odnaleziono informację kuratora lub dokument potwierdzający, iż dozorowany uzyskał status osoby bezrobotnej, przy czym żadnemu nie przysługiwało prawo do zasiłku. Jak już wcześniej wspomniano podstawowym źródłem utrzymania 4 skazanych było świadczenie emerytalno – rentowe. Uszczegółowić tu należy, iż niezdolność do pracy w 2 przypadkach wynikała z inwalidztwa natomiast w 2 pozostałych z osiągnięcia wieku emerytalnego.

Dla przejrzystego zobrazowania problemu bezrobocia w całym województwie mazowieckim wśród osób opuszczających zakłady karne w tabeli nr 2 przedstawiono

informację statystyczną Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie dotyczącą tego zjawiska. Prezentuje ona dane dotyczące liczby wszystkich bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy (zgodnie z art. 49 pkt 1, 2 i 4 Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku), w tym osób, które po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęły zatrudnienia.

Tab. 2 Bezrobotni będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

rok/ miesiąc	Bezrobotni Ogółem	w tym osoby:										
		do 25 roku życia	które ukończyły szkołę wyższą, do 27 roku życia	długotrwale bezrobotne	Kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka	powyżej 50 roku życia	bez kwalifikacji zawodowych	bez doświadczenia zawodowego	bez wykształcenia średniego	Samotnie wychowujące co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia	Których, po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęły zatrudn.	Niepełnosprawni
2005	332 525	69 469	3 651	223	-	61 424	85 580	-	-	8 148	-	6 642
2006	285 612	55 186	2 977	191	-	60 444	87 089	-	-	7 617	-	6 331
2007	219 924	38 837	2 356	141	-	51 975	70 757	-	-	6 322	-	5 947
2008	178 028	32 583	2 487	97 653	15 790	42 059	56 668	51 484	104 597	10 593	1 963	6 407
2009												
styczeń	192 912	36 173	2 764	100	15 922	44 409	60 824	54 738	113 681	11 143	2 175	6 893
luty	201 001	38 311	2 884	101	16 090	45 503	63 331	56 849	118 605	11 448	2 284	7 154
marzec	205 406	38 853	2 744	99 650	15 865	46 257	64 492	56 931	120 933	11 551	2 446	7 327
kwiecień	202 486	37 936	2 707	96 494	15 631	45 659	63 150	55 614	118 195	11 307	2 295	7 370
maj	201 698	39 012	2 590	93 908	15 234	45 393	62 794	56 288	115 614	11 057	2 236	7 355
czerwiec	200 533	39 500	2 299	91 681	15 040	44 957	62 082	56 141	113 073	10 960	2 179	7 406
lipiec	204 519	41 434	2 785	90 882	14 959	45 262	61 973	57 610	113 200	11 102	2 121	7 533
sierpień	206 790	42 291	3 235	90 622	15 075	45 543	62 595	58 438	113 704	11 317	2 122	7 648
wrzesień	210 099	42 081	3 480	90 770	15 257	45 785	63 556	59 598	115 606	11 577	2 131	7 686
październik	212 256	44 201	3 545	91 370	15 274	46 618	64 005	60 080	116 910	11 630	2 217	7 761
listopad	218 445	22 003	2 393	93 691	15 448	48 319	66 103	60 975	121 324	11 856	2 396	8 027
grudzień	224 480	45 423	3 684	96 763	16 414	50 087	67 820	62 033	125 544	12 059	2 558	8 326

Jak wynika z analizy statystyk Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie w województwie mazowieckim w końcu I półrocza 2009 r. zarejestrowanych było **2.179** bezrobotnych, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia stanowiąc **1,1% ogółu bezrobotnych**, (w Polsce 1,4% ogółu bezrobotnych), o 216 osób (11,0%) więcej niż w grudniu 2008 r. i o 151 osób (7,5%) więcej niż w czerwcu 2008 r. Najwyższym udziałem bezrobotnych, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia cechowały się miasto Siedlce (2,7%) oraz powiaty: żyrardowski (2,7%), **miński** i mławski (po 2,1%) oraz ciechanowski (2,0%). Najniższy udział bezrobotnych tej kategorii zanotowano w mieście Radomiu (0,1%) i w powiatach: białobrzeskim, grójeckim, radomskim i szydłowieckim (po 0,1%). Bezrobotni, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia, to przede wszystkim mężczyźni - 2.093 osoby (96,1% ogółu

bezrobotnych w tej kategorii). Prawo do zasiłku posiadało 158 osób (7,3% ogółu w tej grupie bezrobotnych). Wśród bezrobotnych tej kategorii to w głównej mierze, bo aż 88,5% (1.928 osób) to osoby posiadające wykształcenie poniżej średniego, z tego wykształcenie zasadnicze zawodowe posiadało - 668 osób (30,7%), a wykształcenie gimnazjalne i poniżej - 1.260 osób (57,8%). Wykształceniem wyższym legitymowało się 15 osób (0,7%). Pośród tej grupy bezrobotnych to przede wszystkim osoby w wieku 45-54 lata - 613 osób (28,1% ogółu tej kategorii bezrobotnych), a 596 osób (27,4%) należy do przedziału wiekowego 25-34 lata. Dużą grupę bezrobotnych, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia stanowiły osoby, które przepracowały mniej niż 1 rok - 616 osób (28,3% ogółu tej kategorii bezrobotnych), następnie osoby ze stażem od 1 roku do 5 lat - 569 osób (26,1%) oraz osoby bez stażu pracy - 468 osób (21,5%). Wśród tej kategorii bezrobotnych powyżej 12 miesięcy pozostawało bez pracy 505 osób (23,2% ogółu bezrobotnych, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia), w tym powyżej 24 miesięcy - 245 osób (11,2%). W I półroczu 2009 r. w urzędach pracy województwa mazowieckiego zarejestrowało się 2.084 osoby, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia (1,3% ogółu napływu bezrobotnych). W tym samym czasie pracę podjęło 252 osoby (0,5% ogółu podejmujących pracę). Na koniec okresu sprawozdawczego odsetek osób, które po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęły zatrudnienia wyniósł 1,1% ogółu bezrobotnych (2.558 osób).

4.4.6. Stosunek badanych do uzależnień i ich stan zdrowia.

W nawiązaniu do omawianej wcześniej kwestii zadań jednostki penitencjarnej dotyczących leczenia odwykowego i działań profilaktycznych wobec osadzonych przeanalizowano sprawozdania kuratorskie z objęcia dozorem pod względem zamieszczenia w nich informacji dotyczących uzależnień dozorowanych od alkoholu i środków odurzających. Okazuje się, iż w drodze przeprowadzonych przez kuratorów wywiadów osobistych i środowiskowych aż 21 badanych (42%) potwierdziło swoje uzależnienie od alkoholu i 1 osoba od środków odurzających (2%). W zestawieniu z danymi dotyczącymi uczestnictwa w programach terapeutycznych w trakcie pobytu w jednostkach penitencjarnych wynika, iż tylko 47,6 % uzależnionych od alkoholu było objętych leczeniem i profilaktyką. Sytuacja ta związana jest w dużym stopniu z faktem, iż nie ma przymusu leczenia odwykowego skazanych a jedynie daje się im taką możliwość poprzez konkretne oddziaływanie programowe, na co sami osadzeni muszą wyrazić zgodę. Jedyń badany, który

deklarował uzależnienie od środków odurzających był uczestnikiem odpowiedniej terapii w zakładzie karnym.

4.4.7. Dotychczasowa karalność.

Dane o rodzaju popełnionych przez badanych przestępstw i dotychczasowej karalności ustalono na podstawie załączonych do akt dozorów kart karnych. W nomenklaturze penitencjarnej funkcjonują 4 grupy klasyfikacyjne skazanych: pierwszy raz karani - oznaczeni literą P, młodociani - oznaczeni literą M, recydywiści - oznaczeni literą R oraz skazani przez sądy wojskowe - oznaczeni literą W. Wśród badanej grupy warunkowo przedterminowo zwolnionych pierwszy raz karani stanowili 32% ogółu (16 osób), pozostali badani (34 osoby) mieli na swoim koncie po 2 i więcej skazań - 68%. Wśród recydywistów jedna osoba posiadała 7 skazań, dwóch dozorowanych 4 skazania, jednaście osób było 3 razy skazywane, pozostali badani po 2 razy. W grupie objętych dozorem kuratora znalazło się 2 osoby w wieku 21 lat, zaliczane do grupy młodocianych. W obu przypadkach dozorowani ci popełnili przestępstwo po raz pierwszy. Najczęściej popełnianym przez badanych przestępstwem był czyn z art. 280 § 1 kk (rozbój) – w 13 przypadkach, na drugim miejscu znalazł się czyn z art. 178a § 1 kk (prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości) – w 10 przypadkach, na trzecim miejscu przestępstwo z art. 158 § 1 kk (bójka i pobicie) – w 8 przypadkach. Należy także nadmienić, iż 5 osób odbywało kary pozbawienia wolności w związku z uchylaniem się od obowiązku alimentacyjnego – art. 209 kk a w 3 przypadkach z powodu znęcania się nad osobami najbliższymi (art. 207 kk).

4.5. Dozór.

4.5.1. Długość i warunki okresu próby.

Sąd penitencjarny udzielając badanym warunkowego przedterminowego zwolnienia na zasadzie art. 80 § 1 kk wyznaczył im okresy próby. W 45 badanych przypadkach (90%) długość okresu próby została wyznaczona na 2 lata od dnia wydania postanowienia o warunkowym przedterminowym zwolnieniu. W stosunku do 4 skazanych (8%) długość orzeczonego okresu próby wyniosła 3 lata a wobec jednego skazanego (2%) sąd penitencjarny wyznaczył 4 –letni okres próby. Na podstawie art. 159 kkw w związku z art. 72 § 1 kk sądy

penitencjarne nakładały na badanych w okresie próby różne obowiązki. Ilość i rodzaj tych obowiązków przedstawia poniższa tabela nr 3.

Tab. 3 Rodzaje obowiązków nałożonych na badanych w okresie warunkowego przedterminowego zwolnienia.

Lp.	Rodzaj obowiązków nałożonych na badanych w okresie próby	Liczba badanych wobec których orzeczono obowiązek
1.	Informowanie sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby	50
2.	Przeproszenia pokrzywdzonego	0
3.	Wykonywania ciężącego na skazanym obowiązku łożenia na utrzymanie innej osoby	2
4.	Wykonywania pracy zarobkowej, podjęcia nauki lub przygotowania się do zawodu	39
5.	Powstrzymywania się od nadużywania alkoholu lub innych środków odurzających	18
6.	Poddania się leczeniu w szczególności odwykowemu, rehabilitacyjnemu albo oddziaływaniom terapeutycznym lub uczestnictwu w programach korekcyjno – edukacyjnych	6
7.	Powstrzymywania się od przebywania w określonych miejscach, kontaktowania się z pokrzywdzonymi lub innymi osobami w określony sposób	17
8.	Inne (w tym przestrzegania porządku prawnego i zasad współżycia społecznego, zawiadomienia kuratora o zmianie miejsca pobytu, prowadzenie przykładowego i ustabilizowanego trybu życia	30

Na 49 z 50 badanych nałożono co najmniej 2 obowiązki w okresie próby. Tylko w przypadku jednego dozorowanego jedynym obowiązkiem było informowanie sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby. Warto w tym miejscu podkreślić, iż sądy penitencjarne niezwykle często - bo aż w 39 przypadkach (78%) - nakładały na badanych obowiązek

wykonywania pracy zarobkowej, podjęcia nauki lub przygotowania się do zawodu. Szczegółowa analiza pokazała, iż obowiązek ten został nałożony na wszystkich badanych do 35 roku życia co oznacza, iż kwestie zatrudnienia wśród młodych ludzi stanowią niezwykle ważny element resocjalizacji wg sędziów orzekających w wydziałach penitencjarnych.

Wszyscy badani oddani byli w okresie próby pod dozór kuratora sądowego. W tabeli nr 4 przedstawiono czas pozostawiania każdego z badanych pod dozorem kuratora sądowego od daty założenia teczek dozoru w Zespole Kuratorskiej Służby Sądowej do ostatniego dnia roku kalendarzowego, którego dotyczy badanie.

Tab. 4 Czas pozostawiania pod dozorem kuratora sądowego.

Lp.	Czas pozostawiania skazanego pod dozorem kuratora od momentu założenia teczek dozoru do dnia 31.12.2009 r. (w miesiącach)	Liczba badanych
1.	od 1 do 2 miesięcy	3
2.	powyżej 2 do 4 miesięcy	14
3.	powyżej 4 do 6 miesięcy	6
4.	powyżej 6 do 8 miesięcy	6
5.	powyżej 8 do 10 miesięcy	16
6.	powyżej 10 do 12 miesięcy	5
	Razem:	50

Istotnym elementem badania dokumentów było ustalenie, czy bezpośredni dozór nad skazanymi prowadzili kuratorzy zawodowi czy też społeczni. W 19 przypadkach (28%) czynności dozoru prowadzili osobiście kuratorzy zawodowi, natomiast w pozostałych 31 przypadkach (62%) kuratorzy społeczni. Według danych statystycznych za rok 2009 r. w Zespole Kuratorskiej Służby Sądowej wykonującym orzeczenia w sprawach karnych zatrudnionych na pełen etat było 10 kuratorów zawodowych. Roczna obsada średniokresowa wyniosła 7,719. Zadania społecznej kurateli dla dorosłych pełniło 48 osób. W badanym okresie sprawozdawczym kuratorzy zawodowi złożyli do sądów penitencjarnych ogółem 16 wniosków dotyczących warunkowego przedterminowego zwolnienia, w tym 2 wnioski o zwolnienie od dozoru (art. 163 § 2 kkw w zw. z art. 173 § 2 pkt 3 kkw), które zostały uwzględnione w całości i 14 wniosków o odwołanie warunkowego zwolnienia (art. 160 § 1 i § 2 kkw w zw. z art. 173 § 25 kkw), z których 3 zostały uwzględnione. Co ciekawe żaden z kuratorów nie składał wniosków dotyczących ustanowienia, rozszerzenia lub zmiany obowiązków w okresie próby.

4.5.2. Pomoc postpenitencjarna i instytucjonalna.

Szczegółowe zasady i tryb udzielania pomocy osobom zwolnionym z jednostek penitencjarnych oraz zasady i tryb tworzenia Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej i przeznaczania środków tego funduszu określa Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22.04.2005 r. (Dz. U. z 2005 roku, Nr 69, poz. 618). Kodeks karny wykonawczy w art. 43 § 4 mówi, iż wydatki Funduszu przeznacza się na udzielanie pomocy osobom pozbawionym wolności, zwalnianym z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz ich rodzinom. W wyjątkowych wypadkach ze środków tych można udzielić pomocy również osobom pokrzywdzonym przestępstwem i ich rodzinom. Środki z FPP mogą być przekazywane uprawnionym w formie świadczeń pieniężnych, bonów, przeznaczone na sfinansowanie zakupów żywności, odzieży, leków, opłacenie czynszu, tymczasowego zakwaterowania, pokrycie kosztów kursów zawodowych, porad i leczenia specjalistycznego oraz inne cele. Z informacji statystycznej ZKSS w Mińsku Mazowieckim wynika, iż w 2009 r. wpłynęło ogółem 69 wniosków o udzielenie pomocy postpenitencjarnej, z tego 61 wniosków (88,4%) pochodziło od osób zwalnianych z jednostek penitencjarnych, 5 od członków rodzin osób pozbawionych wolności (7,3%) i 3 od osób pokrzywdzonych przestępstwem (4,3%). Wszystkie złożone wnioski zostały uwzględnione a łączna kwota wypłaconych świadczeń pieniężnych wyniosła 22110 zł, w tym 15910 zł osobom zwalnianym z jednostek penitencjarnych (72% wszystkich wypłaconych świadczeń). Wśród badanej grupy warunkowo przedterminowo zwolnionych odsetek osób, którym udzielono pomocy ze środków FPP wyniósł 24%. Nadmienić tu należy, iż pomoc była udzielana wyłącznie w formie pieniężnej gdzie maksymalna kwota świadczenia wyniosła 800 zł a minimalna 200 zł. Całkowita kwota udzielonej pomocy z FPP skazanym objętym badaniem wyniosła 3750 zł (23,5% całej kwoty przeznaczonej na pomoc osobom zwalnianym z jednostek penitencjarnych), co daje średnio na jednego skazanego objętego pomocą kwotę 312,50 zł.

Poza FPP badani korzystali także z innych form wsparcia. Instytucjami do których zgłaszali potrzebę pomocy były: Miejskie Ośrodki Pomocy Społecznej, Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Gminne kluby AA, Fundacja „Sławek”, Ośrodek Readaptacji Społecznej w Warszawie „Dom Patronatu”, Fundacja Alter – Ego, Fundacja „VIA”, Stowarzyszenie „Biały Kościół”, Klub Pracy przy Powiatowym Urzędzie Pracy, Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej – w ramach programu Equal „Koalicja powrót do wolności”. Podkreślić należy, iż jedynie 32% badanych (16 osób)

zgłosiło się do jednej lub kilku z wymienionych wyżej organizacji szukając tam wsparcia. W przeważającej większości przypadków - bo aż w 68% (34 osoby) – nie odnaleziono w dokumentacji dozoru żadnej informacji na temat poszukiwania pomocy instytucjonalnej przez badanych. Wyniki te świadczyć mogą z jednej strony o zaradności skazanych w samodzielnym funkcjonowaniu po opuszczeniu murów jednostki penitencjarnej lub ewentualnym wsparciu udzielonym im przez rodziny, z drugiej zaś strony można przypuszczać, iż znaczna część tej grupy nie miała być może wiedzy gdzie szukać pomocy.

4.5.3. Wyniki badania ankietowego.

Dla potrzeb niniejszej pracy wśród zatrudnionych w mińskim ZKSS kuratorów zawodowych przeprowadzono badanie ankietowe. Ankiety wypełniło 8 z 10 zatrudnionych kuratorów, bowiem 2 z nich w dacie prowadzenia badań przebywało na długotrwałych zwolnieniach lekarskich. Kwestionariusz ankiety zawierał w sumie 21 pytań otwartych i zamkniętych z określonymi opcjami odpowiadania i stanowi on załącznik nr 2 do niniejszej pracy. Pierwsza część ankiety obejmuje pytania związane ze stażem pracy zawodowej kuratorów, ich wykształceniem i planowanym rozwojem zawodowym. Wśród ankietowanych 3 osoby posiadały stopień służbowy kuratora zawodowego, 1 osoba stopień starszego kuratora zawodowego i 4 osoby stopień kuratora specjalisty. Staż pracy w zawodzie kuratora kształtował się następująco: 3 osoby posiadały staż pracy krótszy niż 5 lat, 2 osoby zadeklarowały staż pracy w przedziale 5-10 lat, 1 osoba w przedziale 10-15 lat i 1 osoba w przedziale 15-20 lat. Badani kuratorzy w 50% legitymowali się ukończeniem wyższych studiów z zakresu nauk prawnych i w 50 % z zakresu nauk pedagogiczno – psychologicznych. Dodatkowo 5 na 8 kuratorów zawodowych ukończyło studia podyplomowe związane z tematyką resocjalizacyjną oraz uczestniczyło w szkoleniach i kursach organizowanych przez resort sprawiedliwości. Tematyka szkoleń w których brali udział kuratorzy dotyczyła mediacji, przeciwdziałania przemocy w rodzinie, procedur „niebieskiej karty” oraz pracy w zespołach interdyscyplinarnych. Badani pytani w dalszej części ankiety o uczestnictwo w kursach i szkoleniach finansowanych z własnych środków w 5 przypadkach zazaczyli odpowiedź twierdzącą, ale tylko 2 osoby wpisało tematykę tych szkoleń: profilaktyka uzależnień od środków odurzających i przeciwdziałanie alkoholizmowi. Na pytanie o gotowość podjęcia studiów podyplomowych twierdząco odpowiedziało 6 osób, przy czym tylko dwie wskazały preferowane kierunki: pedagogika resocjalizacyjna, psychologia. Dwóch z kuratorów (w stopniu kuratora specjalisty) w ogóle nie deklarowało

gotowości podjęcia studiów podyplomowych. Inaczej sytuacja wyglądała w przypadku możliwości podnoszenia kwalifikacji w drodze kursów i szkoleń. Wszyscy objęci badaniem kuratorzy wyrazili chęć uczestnictwa w tego typu działaniach a trzech z nich określiło precyzyjnie, iż są zainteresowani szkoleniami z zakresu organizacji i funkcjonowania jednostek penitencjarnych, retoryki i komunikacji interpersonalnej, dozoru elektronicznego, wykonywania kary ograniczenia wolności oraz metod pracy z agresywnym podopiecznym. Dalsza część badania dotyczyła kwestii reintegracji zawodowej byłych więźniów na terenie powiatu mińskiego. Kolejne pytania miały na celu sprawdzenie wiedzy kuratorów na temat znanych im instytucji samorządowych oraz organizacji pozarządowych świadczących pomoc w poszukiwaniu i podjęciu pracy osobom warunkowo przedterminowo zwolnionym. Ankietowani w 3 przypadkach wskazali Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Gminne i Miejskie Ośrodki Pomocy Społecznej oraz Powiatowy Urząd Pracy jako instytucje samorządowe działające na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej byłych więźniów. Co ciekawe 2 kuratorów jako tego typu instytucję samorządową wskazało Fundację „Sławek” prowadzącą od 2000 r. na terenie powiatu mińskiego, w miejscowości Mienia ośrodek resocjalizacji i readaptacji społecznej - Dom pobytu. Kolejne pytanie ujawniło, iż współpracę z wymienionymi wyżej instytucjami deklaruje tylko 3 kuratorów, w tym tylko 1 z Powiatowym Urzędem Pracy. Warto tu zaznaczyć, iż Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie zakresem swoich działań nie obejmuje stricte reintegracji zawodowej byłych więźniów, tym bardziej dziwne jest umieszczanie przez kuratorów tej instytucji wśród placówek pomagających skazanym w poszukiwaniu i podjęciu pracy. Na pytanie o organizacje pozarządowe zajmujące się reintegracją zawodową byłych więźniów na terenie powiatu mińskiego 7 na 8 kuratorów wskazało na Fundację „Sławek” prowadzącą wspomniany wcześniej „Dom pobytu”, 3 osoby wpisały dodatkowo Caritas, 1 kurator nie wskazał żadnej instytucji. Połowa ankietowanych deklarowała współpracę z wymienionymi przez siebie organizacjami pozarządowymi. Na pytanie o znane kuratorom programy na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej byłych więźniów prowadzone w 2009 r. przez instytucje samorządowe i pozarządowe powiatu mińskiego wszyscy zgodnie wskazali, iż nie są im znane tego typu programy. Tym bardziej zaskakujące były odpowiedzi na pytanie dotyczące oceny współpracy z organizacjami samorządu terytorialnego pod kątem działań reintegracyjnych, bowiem 3 kuratorów oceniło tę współpracę wysoko, 1 nisko a 4 przyznało, iż tej współpracy w ogóle nie ma. To samo pytanie dotyczące organizacji pozarządowych pokazało, iż wysoko i bardzo wysoko efektywność współpracy z nimi ocenia 6 kuratorów, 2 zaznaczyło odpowiedź „brak współpracy”.

Dalsza część ankiety miała na celu wychwycenie trudności jakie najczęściej napotyka kuratorzy w swojej pracy z osobami warunkowo przedterminowo zwolnionymi. Jako główny problem kuratorzy wskazywali samowolną zmianę miejsca zamieszkania przez dozorowanych bez informowania o tym sądu i kuratora, lekceważący stosunek dozorowanych i negatywne nastawienie do osoby kuratora oraz nie wypełnianie obowiązków nałożonych przez sąd. W dalszej części ankiety pomimo wskazanych powyżej trudności w 5 przypadkach kuratorzy deklarowali, iż obowiązujące ustawodawstwo daje im wystarczającą możliwość niesienia pomocy w reintegracji społecznej i zawodowej byłym więźniom. Tylko 3 ankietowanych podniosło kwestie braku możliwości zapewnienia pracy skazanemu po opuszczeniu przez niego zakładu karnego, braku odpowiednich kursów zawodowych i programów pomocowych. Negatywnie do legislacyjnych propozycji ustanowienia „asystenta” dla osoby opuszczającej jednostkę penitencjarną ustosunkowała się połowa ankietowanych, pozytywnie 1 osoba, 3 wskazały, iż nie jest im znany ten pomysł. 3 z 8 ankietowanych kuratorów oświadczyło, iż nie oczekuje żadnych zmian w przepisach związanych

z wykonywanym przez niego zawodem. 5 kuratorów podało, iż oczekuje rozwiązań prawnych zwiększających ich bezpieczeństwo w trakcie prowadzenia czynności służbowych oraz ograniczenia biurokracji związanej z prowadzoną dokumentacją.

5. Podsumowanie i wnioski.

Wszystkie osoby opuszczające jednostki penitencjarne pomimo konstytucyjnych gwarancji swobody wykonywania zawodów niewątpliwie są grupą dyskryminowaną na rynku pracy. Dyskryminacja ta polega nie tylko na nierówności związanej ze stygmatyzacją wyrokiem, niskimi kwalifikacjami zawodowymi, długim okresem pozostawiania bez pracy czy negatywnym podejściem pracodawców. Faktyczny przejaw dyskryminacji objawia się przede wszystkim w niedostatkach systemu resocjalizacji, który zamiast koncentrować się na pomocy osobom skazanym w uzyskiwaniu samodzielności życiowej skupia się na wykonywaniu działań narzuconych wyrokami, bez kompleksowego interdyscyplinarnego spojrzenia na problem społecznej, w tym zawodowej reintegracji tej grupy. Przedstawione w niniejszej pracy badania stanowią podstawę sformułowania następujących wniosków w zakresie procesu przygotowania zawodowego i aktywizacji zawodowej oraz zatrudniania skazanych:

- niski poziom motywacji wewnętrznej byłych więźniów i ich ukierunkowanie na szybkie finansowe usamodzielnienie powoduje konieczność stworzenia takich zasad postępowania motywacyjnego, gdzie przyznawanie pomocy materialnej (np. z FPP czy przez MOPS-y, GOPS-y) było by uzależnione od podjęcia starań w ramach ściśle określonych, opracowanych przez specjalistów procedur usamodzielniania. Tego typu działania musiałyby być wykonywane we współpracy wszystkich instytucji zainteresowanych poprawą sytuacji osoby bezrobotnej (Zespoły Kuratorskiej Służby Sądowej, Ośrodki Pomocy Społecznej, Urzędy Pracy, organizacje pozarządowe). Sam zainteresowany pomocą powinien być uczestnikiem tworzonego planu pracy resocjalizacyjnej a jednocześnie stroną kontraktu określającego zadania i zakres wsparcia;

- niski poziom samooceny u skazanych wywołany niejednokrotnie brakiem podstawowych umiejętności społecznych takich jak gospodarowanie czasem i pieniędzmi, załatwianie spraw urzędowych, komunikacja interpersonalna, radzenie sobie ze stresem wywołuje konieczność objęcia tej grupy osób systemem treningów psychologicznych nakierowanych na poprawę ich psychicznego funkcjonowania. Niezbędnie wręcz są tu także działania mające na celu przygotowanie skazanego do wejścia na rynek pracy (w tym przekazanie wiedzy dotyczącej aktywnych metod poszukiwania zatrudnienia, instytucjonalnych form wsparcia, prawie pracy). Zasadne jest także zwiększenie dostępu więźniów do wiedzy na temat możliwości bezpłatnej edukacji i kształcenia zawodowego oraz motywowanie ich do podjęcia działań edukacyjnych;

- wykorzystanie potencjału otoczenia, w którym funkcjonuje skazany to kolejny etap oddziaływań na rzecz jego reintegracji zawodowej. Rodzina, partner, przyjaciele i znajomi mogą stanowić bardzo silny filar prawidłowego funkcjonowania społecznego, który będzie w stanie zmotywować skazanego do działań. Istotną rolę zatem pełnią tu kuratorzy i pracownicy społeczni, którzy wykonując swoje obowiązki w terenie mają bezpośredni kontakt ze środowiskiem, w którym funkcjonuje skazany;

- jak pokazały przeprowadzone badania niezbędne jest podniesienie wiedzy kadry kuratorów oraz wszystkich innych osób pracujących zawodowo z więźniami w zakresie aktywizacji zawodowej grup zagrożonych wykluczeniem społecznym na rynku pracy. Możliwe jest to jedynie poprzez organizację szkoleń, w ramach których kuratorzy posiadają stosowną wiedzę oraz uwzględniając specyfikę tej grupy klientów, wypracują i wdrożą nowe formy, zasady i metody pracy resocjalizacyjnej nastawionej na aktywizację zawodową swoich podopiecznych. Dlatego też tak ważne jest danie przez sądy kuratorom szansy na

wprowadzanie innowacyjnych metod pracy ze skazanymi i zgoda na tworzenie autorskich programów w ramach zespołów kuratorskiej służby sądowej;

- być może należało by się zastanowić nad zmniejszeniem biurokracji w pracy kuratorów (o której wspominali przy wypełnianiu ankiet dla potrzeb niniejszej pracy), bowiem aktualnie na jednego kuratora (podobnie jak pracownika socjalnego) przypada ponad sto środowisk oraz dodatkowy obowiązek koordynowania pracy kuratorów społecznych. W takim przypadku na pracę w środowisku i wprowadzanie innowacyjnych metod i rozwiązań pozostaje niewiele czasu;

- istotnym elementem jest także zainicjowanie kampanii mającej na celu wymazanie ze świadomości pracodawców i całego społeczeństwa stereotypów dotyczących zatrudniania osób skazanych oraz stworzenie rynku pracy otwartego w równym stopniu dla osób karanych jak i tych bez wyroków;

W przypadku ubiegania się o miejsce pracy, zawsze osoby z przeszłością kryminalną są dyskwalifikowane, niezależnie od ich predyspozycji zawodowych. Pracodawcy w większości niechętnie odnoszą się do obecności byłych skazanych wśród kadry pracowniczej (choć są przykłady zgody odmiennych zachowań). Bariery społeczne są to te cechy stosunków społecznych i te czynniki występujące w naszej kulturze, cywilizacji i organizacji życia, które utrudniają byłym skazanym osiągnięcie możliwych celów i uczestniczenia w życiu codziennym i społecznym na równi ze wszystkimi członkami społeczeństwa. Bariery indywidualne to psychologiczne ograniczenia, które oznaczają realnie mniejszą wydolność intelektualną lub emocjonalną albo wyuczoną motywację do zaniżania celów, do unikania wysiłku, do nieangażowania się w działania wymagające odpowiedzialności za rezultaty. Cechą charakterystyczną byłych więźniów jest również syndrom wycofania się i bierności. Przełamywanie barier indywidualnych i społecznych wymaga wielu wysiłków ze strony samych byłych skazanych oraz wsparcia społecznego ze strony najbliższego otoczenia – rodziny, znajomych, sąsiadów, a także otoczenia instytucjonalnego. W zakresie pomocy osobom powracającym z zakładów karnych konieczne jest propagowanie nowej wizji, w której byli skazani nie są obiektem akcji charytatywnych, ale niezależnymi obywatelami w pełni zintegrowanymi ze społecznością. W osiągnięciu tego celu wszyscy mają swoją rolę do odegrania: lokalne i państwowe władze, organizacje pozarządowe, pracodawcy, media, nauczyciele, rodzice, kuratorzy a także sami byli więźniowie. Analizując czynniki utrudniające powrót byłego skazanego do społeczeństwa, zauważa się, że nadrzędnym bodźcem wpływającym na ich pojawianie się są postawy społeczne. To od nich uzależnione są indywidualne działania urzędników poszczególnych

organizacji i instytucji pomocowych, pracowników socjalnych, decyzje pracodawców, a także reakcje członków rodziny, jak również każdego człowieka mającego bezpośredni, bądź pośredni kontakt z byłym skazanym. To przyjęte postawy społeczne wyznaczają reakcje i zachowanie człowieka wobec różnorodnych problemów społecznych, są impulsem wyznaczającym określony kierunek zmian i działań w życiu tworzących strukturę postawy.

Pomyślna readaptacja społeczna w przypadku osób opuszczających placówki resocjalizacyjne to zadanie dla całej społeczności lokalnej, w której żyje były skazany. Oczywiście nie można minimalizować roli samego zainteresowanego, ale należy pamiętać, że jego zaangażowanie i aktywność uzależnione są od wsparcia społecznego. Dlatego też bardzo istotne jest, aby podejmować działania inicjujące rozwój lokalnego społeczeństwa obywatelskiego. Społeczeństwa, które jest świadome wszystkich problemów społecznych występujących w jego otoczeniu, a jednocześnie zaangażowane w poszukiwanie skutecznych rozwiązań. Zdolne do współpracy i realizacji zbiorowych zadań, przejęte potrzebami i możliwościami rozwoju wszystkich członków żyjących w danej społeczności lokalnej, rozumiejące i wdrażające w życie zasady integracji społecznej.

Bibliografia:

1. A. Bałandynowicz: "Probacja. System sprawiedliwego karania". Kodeks, Warszawa 2002;
2. A. Bańka: „Bezrobocie – Podręcznik pomocy psychologicznej”, Poznań, 1992
3. J. Baudrillard,: „W cieniu milczącej większości” Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2006.
4. T. Bulenda, R. Musidłowski (red.): „System penitencjarny i postpenitencjarny w Polsce”, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2003;
5. C. Czapów: "O metodzie indywidualnych przypadków". Opieka Wychowanie Terapia, 1963, nr 10;
6. G. Bogdan, Z. Cwiąkański, P. Kardas , J. Majewski, J. Raglewski, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll: „Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz.” Tom I, Zakamycze 2004;
7. Z. Hołda, K. Postulski, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, LEX /Arche, 2008;
8. T. Jedynak, K. Stasiak: „Komentarz do ustawy o kuratorach sądowych”, Warszawa 2008;
9. T. Jedynak , K. Stasiak (red.), „Zarys metodyki pracy kuratora sądowego”, Warszawa 2008;
10. J. Kamiński, S. Milewski: „Resocjalizacja skazanych” – poradnik dla kuratorów sądowych, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1979;
11. E. Kartowicz: „Społeczne włączanie i integracja – wyzwaniem dla pedagogów socjalnych”, (w:) K. Białobrzaska, S. Kawula (red.), „Wykluczenie i marginalizacja społeczna”, Olsztyn 2003;
12. S. Kępka: „Kuratela sądowa: wychowująca czy kontrolno-represyjna?” Ujęcie formalnoprawne, Białystok 2006;
13. M. Konopczyński: "Twórcza resocjalizacja". MEN Editions Spotkania, 1996;
14. D. Lalak: "Teoretyczny i praktyczny sens metody indywidualnych przypadków", T. Pilch i I. Leparczyk: "Pedagogika społeczna". Wydawnictwo "Żak" Warszawa 1995;
15. Z. Palak, Z. Bartkowiak: „Wsparcie społeczne w rehabilitacji i resocjalizacji”, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie - Skłodowskiej, Lublin 2004;
16. K. Pospiszyl: "Resocjalizacja nieletnich. Doświadczenia i koncepcje". WSiP, Warszawa 1990;

17. L. Pytka: "Pedagogika resocjalizacyjna" Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne, Wyd. Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2000;
18. A. Rejzner: „Praca socjalna, profilaktyka społeczna, resocjalizacja – poszukiwanie nowych rozwiązań”, Wydawnictwo IPSIR UW, Warszawa 2007;
19. T. Sakowicz: „Dysfunkcjonalność rodziny a resocjalizacja” – Wybrane teksty z socjologii rodziny i resocjalizacji, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006;
20. M. Sosnowski, L. Wieczorek: „Skazani na rynku pracy”, Wydawnictwo naukowe „Śląsk”, Katowice 2008;
21. G. B. Szczygieł: „Społeczne readaptacje skazanych w polskim systemie penitencjarnym”, Temida 2, Białystok 2002;
22. A. Szymanowska: „Więzienie i co dalej?”, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2003;
23. J. Śpiewak: “Kurator sądowy w postępowaniu karnym wykonawczym.” Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2000;
24. B. Urban, J.M. Stanik, „Resocjalizacja”, PWN, Warszawa 2007;
25. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.);
26. Ustawa z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. Nr 99, poz. 1001 e zm.);
27. Ustawa z 6 czerwca 1997r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 ze zm.);
28. Ustawa z 6 czerwca 1997r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 ze zm.);
29. Ustawa z dnia 27 lipca 2001r. o kuratorach sądowych (Dz. U. Nr 98, poz. 1072 ze zm.);
30. Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 czerwca 2002 r. w sprawie zakresu praw i obowiązków podmiotów sprawujących dozór, zasad i trybu wykonywania dozoru oraz trybu wyznaczania przez stowarzyszenia, organizacje i instytucje swoich przedstawicieli do sprawowania dozoru (Dz. U. Nr 91, poz. 812);
31. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (Dz. U. Nr 112, poz. 1064);
32. Kodeks etyki kuratora sądowego, Uchwała Krajowej Rady Kuratorów z dnia 6 maja 2004 roku.
33. http://mediator.org.pl/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=17&Itemid=35

34. http://www.niebieskalinia.pl/spaw/docs/kpppwr_zal2.doc
35. http://www.fise.org.pl/files/1bezrobocie.org.pl/public/Raporty/JWerbanowska_raport_dot_org_pozarząd_działających_na_rzecz_młodzięzy.pdf
36. <http://www.sw.gov.pl/Strony/Statystyki.aspx>
37. <http://wup.mazowsze.pl/new/?phtml=1257983860>

Załączniki.

Załącznik nr 1 – Kwestionariusz ankiety.

Ankieta dla kuratorów zawodowych

1. Jaki jest Pana/Pani stopień służbowy?

- a) kurator zawodowy
- b) starszy kurator zawodowy
- c) kurator specjalista

2. Jaki posiada Pan/Pani staż pracy w zawodzie kuratora?

- a) poniżej 5 lat
- b) poniżej 10 lat
- c) poniżej 15 lat
- d) poniżej 20 lat
- e) 20 lat i więcej

3. Jaki kierunek studiów wyższych Pan/Pani ukończył/a?

- a) z zakresu nauk pedagogiczno-psychologicznych
- b) z zakresu nauk socjologicznych
- c) z zakresu nauk prawniczych
- d) inne

.....

(proszę wpisać kierunek studiów)

4. Czy ukończył/a Pan/Pani studia podyplomowe?

- a) NIE
- b) TAK

.....

(proszę wpisać kierunek studiów)

5. Czy ukończył Pan/Pani jakieś specjalistyczne kursy związane z wykonywanym zawodem organizowane i finansowane przez resort sprawiedliwości?

- a) NIE
- b) TAK

.....
(proszę wpisać tematykę ukończonych kursów)

6. Czy ukończył Pan/Pani jakieś specjalistyczne kursy związane z wykonywanym zawodem finansowane z własnych środków?

- a) NIE
- c) TAK

.....
(proszę wpisać tematykę ukończonych kursów)

7. Czy deklaruje Pan/Pani gotowość podjęcia studiów podyplomowych?

- a) NIE
- b) TAK

.....
(proszę wpisać preferowane kierunki studiów, maksymalnie 3 kierunki)

8. Czy deklaruje Pan/Pani gotowość uczestnictwa w różnego rodzaju kursach i szkoleniach związanych z wykonywanym zawodem?

- a) NIE
- b) TAK

.....
(proszę wpisać preferowaną tematykę szkoleń, maksymalnie 3 tematy)

9. Proszę wymienić znane Panu/Pani instytucje samorządowe działające na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej byłych więźniów na terenie powiatu mińskiego?

.....
(proszę podać nazwę instytucji)

10. Z którymi instytucjami samorządowymi w powiecie mińskim działającymi na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej byłych więźniów Pan/Pani współpracuje wykonując czynności dozoru?

.....
(proszę podać nazwę instytucji)

11. Proszę wymienić znane Panu/Pani organizacje pozarządowe działające na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej byłych więźniów na terenie powiatu mińskiego?

.....
(proszę podać nazwę organizacji)

12. Z którymi organizacjami pozarządowymi w powiecie mińskim działającymi na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej byłych więźniów Pan/Pani współpracuje wykonując czynności dozoru?

.....
(proszę podać nazwę instytucji)

13. Czy jest Pan/Pani członkiem którejś z wymienionych w punkcie 11 organizacji pozarządowej działającej na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej byłych więźniów?

- a) NIE
- b) TAK

.....
(proszę wpisać nazwę organizacji)

14. Czy znane są Panu/Pani jakieś programy na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej byłych więźniów prowadzone w 2009 r. przez instytucje samorządowe powiatu mińskiego:

- a) NIE
- b) TAK

.....
(proszę podać nazwę programu i instytucję prowadzącą)

15. Czy znane są Panu/Pani jakieś programy na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej byłych więźniów prowadzone w 2009 r. przez organizacje pozarządowe działające na obszarze powiatu mińskiego?

- a) NIE
- b) TAK

.....
(proszę podać nazwę programu i organizację prowadzącą)

16. Jak Pan/Pani ocenia efektywność współpracy z instytucjami samorządowymi powiatu mińskiego na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej byłych więźniów?

- a) bardzo wysoko
- b) wysoko
- c) średnio
- d) nisko
- e) bardzo nisko
- f) brak współpracy

17. Jak Pan/Pani ocenia efektywność współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na terenie powiatu mińskiego na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej byłych więźniów?

- a) bardzo wysoko
- b) wysoko
- c) średnio
- d) nisko
- e) bardzo nisko
- f) brak współpracy

18. Na jakie trudności Pan/Pani napotyka najczęściej w trakcie prowadzenia dozoru nad osobami warunkowo przedterminowo zwolnionymi z jednostek penitencjarnych?

.....

19. Czy Pana/Pani zdaniem obowiązujące ustawodawstwo daje kuratorowi wystarczającą możliwość działania w celu udzielenia pomocy w reintegracji społecznej i zawodowej byłym więźniom?

a) TAK

b) NIE

W przypadku wyboru odpowiedzi b) proszę o udzielenie odpowiedzi na pytanie 19a.

19a. Jakie widzi Pan/Pani ograniczenia?

.....

20. Czy Pana/Pani zdaniem propozycje legislacyjne dotyczące ustanowienia „asystenta” dla osoby zwalnianej z jednostki penitencjarnej jest dobrym pomysłem?

a) TAK

b) NIE

21. Czy oczekuje Pan/Pani w najbliższym czasie jakichś zmian w przepisach związanych z wykonywanym zawodem?

a) NIE

b) TAK

.....

(proszę krótko opisać czego dotyczyć mają te zmiany)